

Förhållandet mellan företagsansvar och det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet i Norden

Helsingfors universitet

Juridiska fakulteten

Avhandling (30 sp)

Oktober 2018

Freja Väyrynen

014466384

Handledare: Ellen Eftestøl-Wilhelmsson och Frey Nybergh

Tiedekunta/Osasto - Fakultet/Sektion – Faculty Juridiska fakulteten		Laitos - Institution – Department
Tekijä - Författare – Author Freja Väyrynen		
Työn nimi - Arbetets titel – Title Förhållandet mellan företagsansvar och det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet i Norden		
Oppiaine - Läroämne – Subject Handelsrätt		
Työn laji - Arbetets art – Level Magisteravhandling pro gradu	Aika - Datum – Month and year Oktober 2018	Sivumäärä - Sidoantal – Number of pages XXIV + 63
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p>Det är ett faktum att mänskligheten lever över de resurser den har att använda och att vi inte tar hand om vår planet på det sätt som krävs för att den ska kunna fortsätta existera för kommande generationer. Miljöproblem och exploatering har resulterat i att bolag både är tvungna att ta och även frivilligt vill ta ansvar över sin verksamhet och de konsekvenser verksamheten har på samhället. Det har uppstått olika former av reglering med inriktning att främja hållbarhet genom att företag tar ansvar för de konsekvenser dess verksamhet har på samhället. Detta ansvar kallas företagsansvar.</p> <p>En aktie- eller delägarcentrerad modell som syftar på så kallad shareholder value, är den modell som traditionellt ligger som grund i aktiebolagsrätten. Enligt den aktieägarcentrerade modellen är ett aktiebolags syfte att generera vinst åt dess aktieägare, och denna princip är något som bolagets styrelse bör ta i beaktande i sitt beslutsfattande gällande bolagets verksamhet. Företagsansvaret och den aktieägarcentrerade utgångspunkten går inte direkt hand i hand utan kan till och med vara motstridiga. Den aktieägarcentrerade modellens principer är stadgade på lagnivå, medan företagsansvar ofta tas i beaktande endast på nivå av självreglering och soft law, och ofta finns företagsansvaret endast i form av etiska och moraliska normer.</p> <p>Företagsansvar har blivit en allt större trend på den senaste tiden och allt fler företag väljer att följa företagsansvaret både av etiska och moraliska skäl, men också för att det ofta förbättrar företagets image och brand och ger företaget en starkare ställning på marknaden. Företagsansvar behövs för att skydda de intressegrupper och samhället i stort, som inte skyddas genom annan reglering.</p> <p>I avhandlingen undersöks företagsansvar ur följande frågeställningar ur de nordiska ländernas perspektiv: hur förhåller sig företagsansvaret till det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet och hur bör styrelsen i ett aktiebolag iakttä företagsansvar respektive vinstsyftet vid sitt beslutsfattande?, och hur kunde regleringen av företagsansvar utvecklas i framtiden?. Frågorna undersöks genom användningen av rättsdogmatisk samt komparativ metod, då fenomenet analyseras i alla de nordiska länderna.</p> <p>Slutsatserna som dras i avhandlingen är att regleringen i nuläget tillåter bolagen att iakttä företagsansvar så länge det inte är i strid med vinstsyftet. Ifall dessa två strider mot varandra är bolaget tvunget att ta det beslut som främjar vinstsyftet, även om det vore på företagsansvarets bekostnad. I framtiden kommer situationen antagligen att förändras. Ändringsbehovet är stort och olika framtida regleringsalternativ har diskuterats. En förändring i den aktiebolagsrättsliga regleringen gällande bolagets vinstsyfte och styrelsen uppgifter behövs, och den slutsats som i avhandlingen dras gällande framtida reglering är att det i aktiebolagslagen borde tas in reglering gällande företagsansvar i samband med klausulen om aktiebolagets syfte. För att kunna utveckla en regleringsform som är fungerande i praktiken krävs även att terminologin definieras på ett sätt som är praktiskt och mindre abstrakt än den nuvarande definitionen på företagsansvar.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Företagsansvar, vinstsyfte, lojalitetsplikt, aktiebolagslag, aktiebolag		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

INNEHÅLL

KÄLLFÖRTECKNING.....	III
Offentligt tryck	III
Litteratur	V
Internetkällor	XX
Diverse källor	XXI
FÖRKORTNINGAR.....	XXIII
1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
1.3 Avgränsning	3
1.4 Metod och material.....	5
1.5 Disposition	7
1.6 Företagsansvar.....	9
1.6.1 Begreppet.....	9
1.6.2 Företagsansvarets utveckling och historia.....	11
2 AKTIEBOLAGSRÄTTEN.....	14
2.1 Bakgrund.....	14
2.2 Det nordiska lagstiftningssamarbetet	15
2.3 Den aktieägarcentrerade modellen som utgångspunkt.....	18
2.4 Aktiebolagets syfte.....	20
2.4.1 Vinstsyftet.....	20
2.4.2 Annat syfte.....	25
2.4.3 Sidorestriktioner och konkurrerande syften	27

2.5	Styrelsens uppgifter	28
2.5.1	Styrelsen som bolagsorgan	28
2.5.2	Sysslomannaförhållandet mellan styrelsen och aktieägarna	30
2.5.3	Styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt	31
2.5.4	Vilken fördel ska styrelsen främja?	35
2.5.5	Bolagets fördel i koncernförhållanden	40
2.6	Sammanfattning av den aktiebolagsrättsliga regleringen	42
3	FÖRÄNDRINGSBEHOV OCH FRAMTIDSANALYS	43
3.1	Regleringens förändringsbehov	43
3.1.1	Den nuvarande regleringen av företagsansvar	43
3.1.2	Problematiken med frivillig reglering	45
3.1.3	Klimatproblem medför förändringsbehov	48
3.1.4	Internationella synpunkter	50
3.2	Företagsansvarets framtid	52
3.2.1	Utveckling av regleringen i aktiebolagslagen	52
3.2.2	Utveckling av självregleringen	56
3.2.3	Förmånsbolag och allmännyttiga samfund	57
4	SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	60

KÄLLFÖRTECKNING

Offentligt tryck

Finland

Regeringens propositioner

RP 27/1977

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ny lagstiftning om aktiebolag. RP 1977 rd. nr. 27

RP 109/2005

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ny lagstiftning om aktiebolag RP 109/2005 rd

Annat offentligt tryck

Betänkandet av arbetsgruppen för ABL (2004)

Betänkandet av arbetsgruppen för aktiebolagslagen 2004:3

Danmark

Förarbeten

Forslag till selskabslov 2009

Forslag till lov om aktie- og anpartsselskaber, fremsat den 25. marts 2009 af økonomi- og erhvervsministeren (Lene Espersen)

Norge

Förarbeten

NOU 1992:29

NOU 1992:29. Utredning fra Aksjelovgruppen, Lov om aksjeselskaper

NOU 1996:3

NOU 1996:3. Utredning fra Aksjelovutvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 2. juni 1995. Avgitt till Justis og Politideparementet 1. mars 1996

Ot.prp.nr. 23 (1996–1997)

Ot.prp.nr. 23 (1996–1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmenaksjeselskaper (allmennaksjeloven). Tilrådning fra Justis- och politiedepartementet av 20. desember 1996, godkjent i statsråd samme dag

Sverige

Regeringens propositioner

SvRP 1975:103

Regeringens proposition 1975:103 med förslag till ny aktiebolagslag

SvRP 2002/03:122

Regeringens proposition 2002/03:122. Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling

SvRP 2004/05:85

Regeringens proposition 2004/05:85 med förslag till ny aktiebolagslag

EU

KOM (2001) 366

KOM (2001) 366 slutgiltig – Grönbok – Främjande av en europeisk ram för företagens sociala ansvar

KOM (2011) 681

KOM (2011) 681 slutgiltig – En förnyad EU-strategi 2011–2014 för företagens sociala ansvar

Litteratur

Aarbakke – Aarbakke – Knudsen – Ofstad – Skåre (2004)

Aarbakke, Magnus – Aarbakke, Asle – Knudsen, Gudmund – Ofstad, Tone – Skåre, Jan: Aksjeloven og allmennaksjeloven. Kommentartutgave. 2. utgave. Universitetsforlaget. Oslo 2004.

Aarnio (1982)

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta: Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Juridica. Helsinki 1982.

Aarnio (1997)

Aarnio, Aulis: Oikeussääntöjen systematisointi ja tulkinta. I verket Häyhä, Juha (red.): Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy. Porvoo 1997.

Airaksinen – Jauhiainen (1997)

Airaksinen, Manne – Jauhiainen Jyrki: Osakeyhtiölaki. WSOY. Helsinki 1997.

Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho (2010)

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa: Osakeyhtiölaki I. Talentum. Helsinki 2010.

Andersson – Segenmark (2013)

Andersson, Jan Bertil – Segenmark, Frida: Sustainable Companies: Barriers and Possibilities in Swedish Company Law. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2013-09. Oslo 2013.

Anttiroiko (2004)

Anttiroiko, Ari-Veikko: Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi. I verkett Järvinen, Raija (red.): Yhteiskuntavastuu – Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Tampere University Press, s. 17–60. Vammala 2004.

Bergström – Samuelsson (2015)

Bergström, Claes – Samuelsson, Per: Aktiebolagets grundproblem, femte upplagan. Norstedts Juridik AB. Visby 2015.

Bernitz (2007)

Bernitz, Ulf: What is Scandinavian Law? Stockholm Institute for Scandinavian Law. Stockholm 2007.

Bernstein m.fl. (2007)

Bernstein, Lenny – Roy, Joyashree – Delhotal, Casey K. – Harnisch, Jochen – Matsuhashi, Ryuji – Price, Lynn – Tanaka, Tanako – Worrel, Ernst – Yamba, Francis – Fengqi, Zhou: Industry. I verket Metz, B. – Davidson, O.R. – Bosch, R. – Meyer L.A.: Climate Change 2007: Mitigation. Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, p. 447–496. Cambridge University Press. Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA 2007.

Blummé (1994)

Blummé, Nils: Koncernintresse, borgenärsintresset och aktieägarnas likställdhet vid beviljandet av koncernbidrag. JFT 6/1994, s. 621–626. Helsingfors 1994.

Borglund m.fl. (2017)

Borglund, Tommy – De Geer, Hans – Sweet, Susanne – Frostenson, Magnus – Lerpold, Lin – Nordband, Sara – Sjöström, Emma – Windell, Karolina: CSR och hållbart företagande, andra upplagan. Sanoma Utbildning. Stockholm 2017.

Bygglin (1990)

Bygglin, Gustav: Nordisk selskabsret og europæisk integration. Det 32. nordiske juristmøde. Reykjavik 22.–24. august 1990.

Carroll (2009)

Carroll, Archie B.: A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices. I verket Crane, Andrex – McWilliams, Abigail – Matten, Dirk – Moon, Jeremy – Siegel, Donald S. (red.): The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility, s. 19–46. Oxford University Press. Oxford 2009.

Chu (2012)

Chu, Jessica: Filling a Non-existent Gap: Benefit Corporations and the Myth of Shareholder Wealth Maximization. Southern California Interdisciplinary Law Journal. 2012 vol. 22, p. 155–188. California 2012.

Crane – McWilliams – Matten – Moon – Siegel (2008)

Crane, Andrew – McWilliams, Abigail – Matten, Dirk – Moon, Jeremy – Siegel, Donald S.: The Corporate Social Responsibility Agenda. I verket Crane, Andrew –Matten, Dirk – McWilliams, Abigail – Moon, Jeremy – Siegel, Donald S.: The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility, p. 1–14. Oxford University Press. Oxford 2008.

Davis (1973)

Davis, Keith: The Case for and against Business Assumption of Social Responsibilities. Academy of Management Journal 1973/16, p. 312–322. California 1973.

Desta (2012)

Desta, Melaku Geboye: Soft Law in International Law: An Overview. I verket Björklund, Andrea – Reinisch, August (red.): International Investment Law and Soft Law, p. 39–50. Edward Elgar Publishing Limited. Cheltenham, UK 2012.

Dotevall (2008)

Dotevall, Rolf: Styrelsens skadeståndsansvar. Andra upplagan. Wolters Kluwe. Stockholm 2008.

Dunfee (2008)

Dunfee, Thomas W.: Stakeholder Theory: Managing Corporate Social Responsibility in

a Multiple Actor Context. I verket Crane, Andrew – Matten, Dirk – McWilliams, Abigail – Moon, Jeremy – Siegel, Donald S.: The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility, s. 346–362. Oxford University Press. Oxford 2008.

Freeman (2004)

Freeman, R. Edward: A Stakeholder Theory of the Modern Corporation. I verket Beauchamp, Tom L. – Bowie, Norman E.: Ethical Theory and Business. 7. p. 38–48. Pearson/Prentice-Hall. Upper Saddle River, New Jersey 2004.

Galbraith (1983)

Galbraith, John Kenneth: Maktens anatomi. Bokförlaget Forum. Stockholm 1983.

Gunningham – Rees (1997)

Gunningham, Neil – Rees, Joseph: Industry Self-Regulation: An Institutional Perspective. Law and Policy, Vol. 19, No. 4, p. 363–414. Oxford 1997.

Hansen (2003)

Hansen, Jesper Lau: Nordic Company Law – the Regulation of Public Companies in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. First edition. Djøf Publishing. Copenhagen 2003.

Helminen (2006)

Helminen, Sakari: Osakeyhtiön yhtiöjärjestys. Alma Talent. Helsinki 2006.

Hemmo (2007)

Hemmo, Mika: Sopimusoikeus I. 2. uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2007.

Hollmén-Olesen (2013)

Hollmén-Olesen, Mikko: Kommenteret lov: lov om aktie- og anpartsselskaber. Oslo 2013.

Joutsenvirta – Halme – Jalas – Mäkinen (2011)

Joutsenvirta, Maria – Halme, Minna – Jalas, Mikko – Mäkinen, Jukka: Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki 2011.

Kaisanlahti (2002a)

Kaisanlahti, Timo: Minority Shareholder Rights in Finland. I verket Modeen, Tore (red.): Aspects of Finnish Contemporary Law. Finnish National Reports of the XVIth Congress of the International Academy of Comparative Law. Brisbane 2002. Saarijärvi 2002.

Kaisanlahti (2002b)

Kaisanlahti, Timo: Minority shareholders in the Finnish system of Corporate Governance. The Research Institute of the Finnish Economy. Discussion Papers No. 110. Helsinki 2002.

Klami (1984)

Klami, Hannu Tapani: Om rättsdogmatisk forskning – En introduktion. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo akademi. Rättsvetenskapliga institutionen. Serie A:195. Åbo 1984.

Klami (1988)

Klami, Hannu Tapani: Föreläsningar över juridikens metodlära. Iustus förlag. Juridiska föreningen i Uppsala. Uppsala 1988.

Kleinman (2017)

Kleinman, Jan: Rättsdogmatisk metod. I verket Korling, Fredric – Zamboni Mauro (red.): Juridisk metodlära, s. 21–45. Studentlitteratur. Lund 2017.

Knuutinen (2014)

Knuutinen Reijo: Verotus ja yritysten yhteiskuntavastuu. Lakimiesliiton kustannus. Vantaa 2014.

Koipijärvi – Kuvaja (2017)

Koipijärvi, Terhi – Kuvaja, Sari: Yritysvastuu – Johtamisen uusi normaali. Kauppakamari. Helsinki 2017.

Kraakman m.fl. (2017)

Kraakman, Reinier – Armour, John – Davies, Paul – Enriques, Luca – Hansmann, Henry – Hertig, Gerard – Hopt, Klaus – Kanda, Hideki – Pargendler, Mariana – Ringe, Wolf-Georg – Rock, Edward: The Anatomy of Corporate Law, A Comparative and Functional Approach. Third Edition. Oxford University Press. Oxford 2017.

Kuisma – Temmes (2011)

Kuisma, Mika – Temmes, Armi: Yritysvastuu sijoittajien, omistajien ja rahoittajien päätöksissä. I verket Joutsenvirta, Maria – Halme, Minna – Jalas, Mikko – Mäkinen, Jukka: Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa, s. 303–324. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki 2011.

Kärki (2017)

Kärki, Anssi: Benefit corporation – yhteiskuntavastuuseen sitoutuva osakeyhtiö. Liikejuridiikka 2017/2, s. 146–192. Helsinki 2017.

Lautjärvi (2015)

Lautjärvi, Kari: Yhteiskuntavastuun merkitys osakeyhtiön johdon päätöksenteossa. I verket Mylly, Ulla-Maija – Nyström, Patrik – Viinikka, Tuija (red.): Oikeuden ja talouden rajapinnassa – Juhlakirja Matti J. Sillanpää 60 vuotta, s. 115–130. Edita. Keuruu 2015.

Lautjärvi (2017)

Lautjärvi, Kari: Yhtiön etu yhtiön johdon päätöksissä ja toimissa. Alma Talent. Helsinki 2017.

Lindholm – Storå (2010)

Lindholm, Thomas – Storå, Jakob: Begreppet corporate benefit i finsk aktiebolags- och insolvensrätt, s. 405–421. JFT 2010/4. Helsingfors 2010.

Moura-Leite – Padgett (2011)

Moura-Leite, Rosamaria C. – Padgett, Robert C. Historical Background of Corporate Social Responsibility. Social Responsibility Journal, vol. 7, issue 4, s. 538–539. 2011.

Mähönen – Villa (2011)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Tärkeät päätökset ja toimivalta osakeyhtiössä. Lakimies 2011/1, s. 3–18. Helsinki 2011.

Mähönen – Villa (2016)

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Aktiebolag I – Allmänna läror (övers. Vivan Storlund – originalets titel: Osakeyhtiö I – Yleiset opit.) FIDUCA Finsk juridik på svenska. Litauen 2016.

Mäntysaari (2013)

Mäntysaari, Petri: Mitä etua yhtiön johdon on edistettävä? Defensor Legis 2013/4, s. 579–596. Helsinki 2013.

Määttä (2006)

Määttä, Tapio: Soft Law som rättskälla på nya rättsområden i den nationella rätten. JFT 6/2006. s. 552–571. Joensuu 2006.

Nial (1964)

Nial, Håkan: En nordisk aktielag? I verket Abitz, E. A. – Iuul, Stig – Boas, Vilh – Lund, Torben – Kruse, Vinding (red.): Festschrift til professor, Dr. Juris O. A. Borum 30. juli 1964, s. 311–322. Juristforbundets forlag. København 1964.

Nyström – Rajavuori (2014)

Nyström, Patrik – Rajavuori, Mikko: Yritysvastuu ja yhtiön etu Arctia Shipping –tapauksen valossa. Lakimies 5/2014, s. 695–718. Helsinki 2014.

Ohlson (2012)

Ohlson, Göran: Vikten av vinst – En studie om syftets betydelse i bolagsstyrning. Iustus förlag. Uppsala 2012.

Ossa (2011)

Ossa, Jaakko: Mankala-periaate ja verotus. I verket Hyttinen, Tatu – Weckström, Katja (red.): Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta, s. 483–495. Turun yliopisto, 2011.

Puikkonen (2010)

Puikkonen, Ilkka: Cooperative Mankala-Companies – The Acceptability of the Company Form in EC Competition Law. Helsinki Law Review 2010/1, p. 139–156. Helsinki 2010.

Pulkkinen (1993)

Pulkkinen, Pekka: Konsernin vakuusjärjestelyistä konkurssioikeudellisen takaisinsaannin kannalta. Lakimies 1993, s. 1173–1204. Helsinki 1993.

Pönkä (2012)

Pönkä, Ville: Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012.

Pönkä (2013a)

Pönkä, Ville: Yhtiön etu – osakeyhtiöoikeudellinen näkökulma I. Lakimies 2013/1, s. 21–34. Helsinki 2013.

Pönkä (2013b)

Pönkä, Ville: Yhtiön etu – osakeyhtiöoikeudellinen näkökulma II. Lakimies 2013/2, s. 215–229. Helsinki 2013.

Rantakari (2012)

Rantakari, Heidi: Osakeyhtiön toiminnan tarkoitus ja sen suhde yhteiskuntavastuuseen. Helsinki Law Review 2012/1, s. 145–172. Helsinki 2012.

Salo (2015)

Salo, Marika: Hyvä liiketoimintapäätös ja johdon vastuu. Talentum Helsinki 2015.

Samuelson (1971)

Samuelson, Paul: Love that Corporation. Mountain Bell Magazine, Spring 1971. USA 1971.

Sandeberg (2007)

Sandeberg, Catarina af: Aktiebolagsrätten, 2 upplagan. Studentlitteratur. Lund 2007.

Schömann – Sobczak – Voss – Wilke (2008)

Schömann, Isabelle – Sobczak, André – Voss, Eckhard – Wilke, Peter: Codes of conduct and international framework agreements: New forms of governance at company level. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2008.

Sevón (2009)

Sevón, Leif: Nordiskt lagstiftningssamarbete – forntid eller framtid? JFT 2009/34, s. 545–550. Helsingfors 2009.

Simola – Ylönen (2011)

Simola, Eeva – Ylönen, Matti: Miksi vastuuttomuus kannattaa? Veronmaksu ja yritysvastuu. I verket Joutsenvirta, Maria – Halme, Minna – Jalas, Mikko – Mäkinen, Jukka: Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa, s. 117–133. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki 2011.

Sjåfjell (2009)

Sjåfjell, Beate: Towards a Sustainable European Company Law. A Normative Analysis of the Objectives of EU Law with the Takeover Directive as a Test Case. Great Britain 2009.

Sjåfjell (2011)

Sjåfjell, Beate: Why Law Matters, Corporate Social Irresponsibility and the Futility of Voluntary Climate Change Mitigation. University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series No. 2011-17, p. 56-64. Oslo 2011.

Sjåfjell (2013)

Sustainable Companies: Possibilities and Barriers in Norwegian Company Law. International and Comparative Corporate Law Journal, vol. 11, issue 1, p. 1-58. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2013-20. Nordic & European Company Law Working Paper No 10-42. Oslo 2013.

Sjåfjell – Johnston – Anker-Sørensen – Millon (2015)

Sjåfjell, Beate – Johnston, Andrew – Anker-Sørensen, Linn – Millon, David: Shareholder Primacy: The Main Barrier to Sustainable Companies. I verket Sjåfjell, Beate – Richardson, Benjamin J. (red.): Company Law and Sustainability Legal Barriers and Opportunities. Cambridge University Press. University of Oslo Faculty of Oslo Research Paper No. 37/2015, p. 79-147. Oslo 2015.

Sjåfjell – Anker-Sørensen (2013)

Sjåfjell, Beate – Anker-Sørensen: The Duties of the Board and Corporate Social Responsibility (CSR). University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series No. 2013-26. Nordic & European Company Law Working Paper No. 10-40. Oslo 2013.

Sjåfjell – Mähönen (2014)

Sjåfjell, Beate – Mähönen, Jukka: Upgrading the Nordic Corporate Governance Model for Sustainable Companies. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 18/2014. Nordic & European Company Law Working Paper No. 14-09. Oslo 2014.

Sjåfjell – Richardson (2015)

Sjåfjell, Beate – Richardson, Benjamin J.: Capitalism, the sustainability crisis, and the limitations of current business governance. I verket Sjåfjell, Beate – Richardson, Benjamin J: Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities. Cambridge University Press. Cambridge 2015. University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 18/2015. Nordic & European Company Law Working Paper No. 15-08. Oslo 2015.

Skog (1996)

Skog, Rolf: Behövs ett nordiskt aktiebolagsrättsligt lagstiftningssamarbete inom ramen för den Europeiska gemenskapen? I verket Bernitz, Ulf – Wiklund Ola (red.): Nordiskt lagstiftningssamarbete i det nya Europa, s. 121–130. Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet. Skriftserien nr 48. Stockholm 1996.

Skog (2015)

Skog, Rolf. Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen. SvJT 11/2015, s. 11–19. Stockholm 2015.

Skog (2018)

Skog, Rolf: Rodhes aktiebolagsrätt, tjugofemte upplagan. Norstedts Juridik AB. Visby 2018.

Sorsa (2010)

Sorsa, Kaisa: Itsesääntely ja yhteiskuntavastuu. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky 45/2010. Helsinki 2010.

Sorsa (2011)

Sorsa, Kaisa: Yhteiskuntavastuu, yksityinen sääntely ja systemiset innovaatiot. Edilex 2011/26. Helsinki 2011.

Strand – Freeman – Hockerts (2015)

Strand, Robert – Freeman, R. Edward – Hockerts, Kai: Corporate Social Responsibility and Sustainability in Scandinavia: An Overview. *Journal of Business Ethics*, March 2015, Volume 127, Issue 1, p. 1–15. USA 2015.

Sundaram – Inkpen (2004)

Sundaram, Adant K. – Inkpen, Andrew C.: The Corporate Objective Revisited. *Organization Science* 2004. USA 2004.

Tala (2007)

Tala, Jyrki: Selvitys vaihtoehtojen hyödyntämisestä erityisesti yrityksiin vaikuttavan lainsäädännön lainvalmistelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 82. Helsinki 2007.

Taxell (1946)

Taxell, Lars Erik: Aktiebolagsstyrelsens kompetens att rättshandla. En studie i Finlands gällande bolagsrätt. Söderström. Åbo 1946.

Taxell (1961)

Taxell, Lars Erik: Aktieägarens rättsskydd. Åbo 1961.

Taxell (1983)

Taxell, Lars Erik: Aktiebolagets organisation. Åbo 1983.

Telljohann – da Costa – Müller – Rehdeldt – Zimmer (2009)

Telljohann, Volker – da Costa, Isabel – Müller, Torsten – Rehdeldt, Udo – Zimmer, Reingard: European and international framework agreements: new tools of transnational

industrial relations, p. 505–525. Transfer: European Review of Labour and Research 15/2009.

Toiviainen (2004)

Toiviainen, Heikki: Yrityksen yhteiskuntavastuu ja corporate governance. Näkökulma suuren yrityksen legitimizeettiin ja kilpailukykyyn 21. vuosisadalla. I verket Kolehmainen, Esa (red.): Business Law Forum 2004, s. 389–435. Helsinki 2004.

Truyen (2005)

Truyen, Filip: Aksjonærenes myndighetsmisbruk – en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper. Cappelen Damm. Bergen 2005.

Vahtera (2011)

Vahtera, Veikko: Osakeomistuksen riski ja sääntely. Lakimiesliiton Kustannus. Hämeenlinna 2011.

Valguarnera (2017)

Valguarnera, Filippo: Den komparativa metoden. I verket Korling, Fredric och Zamboni Mauro (red.): Juridisk metodlära, s. 141–174. Studentlitteratur. Lund 2017.

Villa (2017)

Villa, Seppo: Yhtiön etu ja yhteiskuntavastuu. I verket Paloranta, Paula (red.): Keskuskaupparen liiketapalautakunta 80 vuotta, s. 332–340. Alma Talent. Helsinki 2017.

Westman (2014)

Westman, Fredrik: Nordic company law regulation and why harmonisation through competition is necessary. *European Business Organization Law Review* 2014, 15(3), p. 357–386.

Wilhelmsson (1985)

Wilhelmsson, Thomas: Den nordiska rättsgemenskapen och rättskälleläran. *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 98:2, s. 181–197. Helsingfors 1985.

Östberg (2016)

Östberg, Jessica: Styrelseledamöternas lojalitetsplikt – Särskilt om förbudet at utnyttja affärsmöjligheter. Jure Förlag AB. Stockholm 2016.

Internetkällor

B Corps 31.5.2018

www.bcorporation.net (hämtad 31.5.2018)

Companies, Markets and Sustainability 2.9.2018

<https://www.jus.uio.no/english/research/areas/companies/> (hämtad 2.9.2018)

Havuja perkele 30.5.2018

<https://havujaperkele.fi/yleinen/salailu-out-lapinakyvyys-in/> (hämtad 18.6.2018)

Mähönen på Twitter 13.8.2018

https://twitter.com/jukka_mahonen/status/1029036212642869248 (hämtad 14.8.2018)

Overshoot day 19.6.2018

www.overshootday.com (hämtad 19.6.2018)

Stockholm Resilience Centre 17.8.2018

<http://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/planetary-boundaries/about-the-research/the-nine-planetary-boundaries.html> (hämtad 17.8.2018)

Diverse källor

Agenda 2030

Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. 70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.

Bärlund – Palmgren – Wilhelmsson. 22.5.2018

Bärlund, Johan – Palmgren, Sten – Wilhelmsson, Thomas: Enhetlig lagstiftning skapar grund för forskningssamarbete och rättspraxis. Insändare i Hufvudstadsbladet 22.5.2018.

Friedman i New York Times 13.9.1970

Friedman, Milton: A Friedman doctrine. New York Times, 13.9.1970.

Koskeniemi i Helsingin Sanomat 9.2.2013

Intervju av professor Martti Koskeniemi i Helsingin Sanomat 9.2.2013.

Mähönen via LinkedIn Pulse 16.8.2018

Mähönen, Jukka: Olisiko jo aika ottaa kestävyys vakavasti myös osakeyhtiölaissa? Artikel publicerad via LinkedIn Pulse 16.8.2018.

Sjåfjell i De nye meninger 9.8.2018

Sjåfjell, Beate: På tide med styrereform. Artikel i De nye meninger 9.8.2018.

FÖRKORTNINGAR

ABL	Finlands aktiebolagslag (21.7.2006/624, med ändringar)
Aksjeloven	Lov om aksjeselskaper (1997-06-13-44, med ändringar)
Allmennaksjeloven	Lov om allmenaksjeselskaper (1997-06-13-45, med ändringar)
BFL	Bokföringslag (30.12.1997/1336, med ändringar)
CA	UK Companies Act 2006, med ändringar
CSR	Corporate Social Responsibility
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
EU:s direktiv gällande hållbarhetsredovisning	Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/95/EU av den 22 oktober 2014 om ändring av direktiv 2013/34/EU vad gäller vissa stora företags och koncerners tillhandahållande av icke-finansiell information och upplysningar om mångfaldspolicy
FN	Förenta nationerna
Helsingforsavtalet	Den nordiska samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IsABL	Lög um einkahlutafélag (138/1994, med ändringar)
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland
Kap.	Kapitel
MBCL	Model Benefit Corporation Legislation (version 4.4.2016)
NOU	Norges offentlige utredninger

Ot.prp.	Odelstingsproposisjon
RP	Regeringens proposition (Finland)
Selskabsloven	Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber (LBK nr 1089 af 14/09/2015, med ændringer)
SvABL	Sveriges aktiebolagslag (2005:551, med ändringar)
SvJT	Svensk Juristtidning
SvRP	Regeringens proposition (Sverige)

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Måndagen den 1 augusti 2018 var årets *Earth Overshoot Day*.¹ Den dagen markerar den tidpunkt då mänskligheten konsumerat mer resurser och producerat mer avfall än vad ekosystemet kan absorbera under året i fråga. Det är ett faktum att mänskligheten lever över de resurser den har att använda och att vi inte tar hand om vår planet på det sätt som krävs för att den ska kunna fortsätta existera för kommande generationer.² Miljöproblem och exploatering har resulterat i att bolag både är tvungna att ta och även frivilligt vill ta ansvar över sin verksamhet och de konsekvenser verksamheten har på samhället. Det har uppstått olika former av reglering med inriktning att främja hållbarhet genom att företag tar ansvar för de konsekvenser dess verksamhet har. Detta ansvar kallas företagsansvar.³

En aktie- eller delägarcentrerad modell som syftar på så kallad *shareholder value*, är den modell som traditionellt ligger som grund i aktiebolagsrätten.⁴ Enligt den aktieägarcentrerade modellen är aktiebolagets syfte att generera vinst åt dess aktieägare, och denna princip är något som bolagets styrelse bör ta i beaktande i sitt beslutsfattande gällande bolagets verksamhet. Företagsansvaret och den aktieägarcentrerade utgångspunkten går inte direkt hand i hand utan kan till och med vara motstridiga.⁵ Den aktieägarcentrerade modellens principer är stadgade på lagnivå, medan företagsansvar ofta tas i beaktande endast

¹ *Overshoot day* 19.6.2018.

² *Borglund m.fl* (2017), s. 74.

³ *Borglund m.fl* (2017), s. 72–74.

⁴ *Lautjärvi* (2017), s. 19–22; *Mähönen – Villa* (2016), s. 344–345.

⁵ *Ibid.*

på nivå av självreglering och *soft law*⁶, och ofta finns företagsansvaret endast i form av etiska och moraliska normer.

Företagsansvar har blivit en allt större trend på den senaste tiden och allt fler företag väljer att följa företagsansvaret både av etiska och moraliska skäl, men också för att det ofta förbättrar företagets image och brand och ger företaget en starkare ställning på marknaden. Företagsansvar behövs för att skydda de intressegrupper och samhället i stort, som inte skyddas genom annan reglering.⁷

Det finns i huvudsak två problem som är förknippade med företagsansvar. Den första utmaningen ligger i hur man kunde uppmuntra företagen till att satsa mer på hållbarhet och företagsansvar. Den andra utmaningen ligger i att lösa den konflikt som uppstår mellan regleringen av företagsansvar och den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen.⁸

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna avhandling är att redogöra för verkställandet av företagsansvar med tanke på det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet och styrelsens uppgifter, som traditionellt sett i Norden är att främja aktiebolagets intressen, det vill säga att generera vinst åt bolagets aktieägare. Jag har valt att ta mig an just detta ämne och nedan nämnda frågeställning, eftersom företagsansvar är ett väldigt aktuellt tema och det inte ännu har kommits fram med en lösning på problemet kring företagsansvar i aktiebolagsrätten, eller snarare avsaknaden på företagsansvar i de nordiska aktiebolagslagarna. Norden är en föregångare vad gäller hållbarhet och företagsansvar, men trots detta är regleringen bristfällig och därför är detta

⁶ *Soft law* är ett slag av heterogena normer, som saknar rättsligt värde officiellt sett. Termen refererar till normer som inte är lagstiftning, men inte heller endast politiska eller moraliska ställningstaganden. *Soft law* används särskilt vid utvecklingen av nya rättsområden och ny reglering (Desta (2012), s. 40–41; Määtä (2006), s. 554).

⁷ Borglund m.fl (2017), s. 72–74.

⁸ Andersson – Segenmark (2013), s. 7–8; Joutsenvirta – Halme – Jalas – Mäkinen (2011), s. 16.

tema speciellt intressant.⁹ Den aktiebolagsrättsliga synvinkeln är viktig eftersom företagsansvaret inte i dagsläget direkt regleras i lag, och ett möjligt ställe där regleringen av företagsansvar kunde införas är särskilt aktiebolagslagen. Forskare anser att trots att Norden är en föregångare vad gäller hållbarhet i allmänt, ligger den aktiebolagsrättsliga regleringen kring ämnet för långt bakom och denna reglering är i akut behov av uppdatering.¹⁰

Efter att ha presenterat det gällande rättsläget och förhållandet mellan företagsansvaret och aktiebolagsrätten kommer jag i slutet av avhandlingen att studera framtidsutsikten för företagsansvar. Jag kommer att med stöd av tidigare forskning och den analys jag gör i denna avhandling vidare utvärdera hur företagsansvaret bättre kunde implementeras i den aktiebolagsrättsliga regleringen. Frågeställningen är tudelad, och avhandlingen kommer i tillägg till *de lege lata* även att innehålla en framtidsanalys, *de lege ferenda*.

De två frågeställningar som jag kommer att undersöka och försöka ge svar på är sammanfattningsvis följande:

- Hur förhåller sig företagsansvaret till det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet och hur bör styrelsen i ett aktiebolag iakttä företagsansvar respektive vinstsyftet vid sitt beslutsfattande?
- Hur kunde regleringen av företagsansvar utvecklas i framtiden?

1.3 Avgränsning

Denna avhandling är främst inriktad på att studera företagsansvar med tanke på det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet och styrelsens uppgifter. Jag gör en komparativ studie mellan rättsläget i de nordiska länderna, med speciellt fokus på rättsläget i Finland och Sverige. På grund av flera orsaker, varav de mest betydande är språkfrågan och bristen på rättskällor,

⁹ Strand – Freeman – Hockerts (2015), s. 1, 13.

¹⁰ Mähönen via LinkedIn Pulse 16.8.2018; Sjöfjell i De nye meninger 9.8.2018.

har Island lämnats i en mindre roll. Regleringen i alla de nordiska länderna har påverkats av reglering på EU-nivå, och därmed finns det även inslag av detta slag av reglering. Avhandlingen gäller endast styrelsens uppgifter, och resten av bolagsledningen har lämnats utanför denna avhandling. Kravet på och definitionen av bolagsstyrelse avviker något de olika jurisdiktionerna emellan. Jag redogör för dessa avvikelser i kapitel 2.5.1. Med begreppet ”styrelse” avses i denna avhandling det organ som motsvarar den finska styrelsen i respektive land.

Ansvarsdiskussionen gäller förutom själva bolagen även aktieägare och investerare. Aktieägare kan i vissa fall genom sin ägandeandel ha inverkan på besluten som fattas i bolaget och på så sätt försöka främja en hållbar verksamhet. Även investerare kan främja företagsansvar genom att välja att investera i bolag som agerar hållbart och bär företagsansvar, så kallad ansvarsfull eller grön investering.¹¹ I denna avhandling kommer jag att koncentrera mig på att behandla själva företags samhällsansvar och lämna investerarnas och aktieägarnas möjligheter att främja företagsansvar till ett omnämnande.

Termen *Corporate Social Responsibility* (härefter ”CSR”) används i litteraturen parallellt med termerna ”företagsansvar” och ”företags samhällsansvar”, och jag använder denna linjedragning även här. Således menar jag samma fenomen med CSR, företagsansvar och företags samhällsansvar. För att hålla en så hög nivå på språket i avhandlingen som möjligt, kommer jag främst att använda mig av den svenskspråkiga termen.

Bolagens verksamhet inverkar på otaliga intressegrupper i samhället, såsom arbetstagare och leverantörer. Den intressegrupp som i dagens läge främst påverkas av de negativa konsekvenserna som bolagens verksamhet har är miljön och klimatet. Denna avhandling betonar miljön och klimatet, men beaktar även de andra intressegrupperna som hör till företagsansvarets krets.

¹¹ *Kuisma – Temmes (2011)*, s. 303.

Det är främst stora multinationella bolag som har tagit ställning till frågor kring företagsansvar, och därför kommer denna avhandling att behandla företagsansvar främst ur stora aktiebolags perspektiv. Största delen av den aktiebolagsrättsliga regleringen är lika för både privata och publika aktiebolag, med undantag för till exempel vissa rapporteringsskyldigheter som gäller endast börsbolag. Att det är framförallt de stora bolagen som tagit till sig frågor gällande företagsansvar beror i första hand på att det i allmänhet är särskilt de stora bolagen som är under kritisk syn från konsumenterna och media.¹² Avgränsningen i denna avhandling innebär att termerna ”bolag” och ”företag” kommer att användas synonymt med termen ”aktiebolag”.¹³

1.4 Metod och material

I denna avhandling använder jag mig av en rättsdogmatisk samt komparativ metod. Rättsdogmatiken är en tolkningslära vars syfte är att ge svar på en konkret frågeställning¹⁴ genom att tolka och systematisera gällande rätt. Det handlar alltså om att hitta sambandet mellan en rättsregel och en tillämpningssituation samt att förklara det.¹⁵ Den första delen av frågeställningen i denna avhandling gäller att hitta svar på hur företagsansvaret förhåller sig till det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet och huruvida den aktiebolagsrättsliga regleringen möjliggör eller rentav tvingar aktiebolagets styrelse att ta i beaktande vinstsyftet respektive företagsansvaret i sitt beslutsfattande. Eftersom denna fråga går ut på att hitta rätt tolkningssätt av rättsregler använder jag mig av den rättsdogmatiska metoden.

En rättsdogmatisk forskare har som avsikt att hitta det bästa tolkningssättet av gällande rätt för den specifika praktiska situation som är för handen. Det tolkningssätt som forskaren väljer att komma till är ändå endast ett tolkningsförslag och inte en absolut sanning. Detta

¹² Anttiroiko (2004), s. 18; Borglund m.fl. (2017), s. 51.

¹³ I tillägg till bolag är det flera andra organ och personer som ligger inom kretsen för företagsansvar. Ett exempel är statliga organ, som bör beakta hållbarhetsaspekter vid offentliga upphandlingar. Från den bolagsrättsliga synpunkten är detta en separat diskussion som lämnas utanför denna avhandling.

¹⁴ För avhandlingens frågeställning, se kapitel 1.2.

¹⁵ Aarnio (1997), s. 46–47; Kleinman (2017), s. 25.

beror på att rättsdogmatiken inte ens har som avsikt att hitta ett absolut svar, utan dess syfte som metod är att komma fram till hur en viss rättsregel ska tolkas i en viss situation.¹⁶ Rättsdogmatiken tar fram tolkningsrekommendationer.¹⁷

I tillägg till den rättsdogmatiska metoden använder jag mig av komparativ metod, som jämför två eller flera rättssystem med varandra.¹⁸ Den komparativa metoden innebär inte endast en studie av två eller flera rättssystem som presenteras och beskrivs parallellt med varandra. Den centrala utgångspunkten i traditionell komparativ metod är jämförelsen av de olika rättssystemen. Man lyfter fram likheter och skillnader mellan de olika systemen.¹⁹ Den komparativa metoden lämpar sig även väl för att jämföra rättssystem som i stora drag liknar varandra. Metoden kan vara till hjälp i processen att vidare utveckla dessa rättssystem och samarbetet dem emellan, till exempel harmoniseringsprocesser, som speciellt aktualiseras vid implementering av EU-rätt i unionens medlemsstater.²⁰

Användningen av den komparativa metoden gör att jag kan komma fram med det *de lege ferenda* –argument som den andra delen av avhandlingens frågeställning söker svar på. Den rättsdogmatiska metoden kan ensam inte svara på denna fråga, utan jag använder mig av den komparativa metoden för att söka svar i andra rättssystemers rättsordningar.²¹

Jag har valt att jämföra rättsläget i Finland och Sverige och de övriga nordiska länderna, eftersom den finska aktiebolagslagen långt liknar dess nordiska motsvarigheter. Vid forskning av en fråga ur den nordiska rättens perspektiv brukar man vanligtvis inte presentera varje jurisdiktion skilt, utan man brukar behandla frågan gemensamt för alla länder. Detta möjliggörs av att det i Norden finns en i stort sett enhetlig rättskällelära, och lagarna, speciellt på bolagsrättens område, i respektive länder är väldigt lika varandra.²²

¹⁶ Aarnio (1997), s. 44; Kleinman (2017), s. 29.

¹⁷ Klami (1984), s. 23; Klami (1988), s. 40–41.

¹⁸ Valguarnera (2017), s. 142.

¹⁹ Valguarnera (2017), s. 141–142.

²⁰ Valguarnera (2017), s. 143.

²¹ Ibid.

²² Aarnio (1982), s. 87; Wilhelmsson (1985), s. 182.

Genom att jämföra rättsläget i de nordiska länderna är det möjligt att komma fram till vilka likheter dessa rättssystem har gällande synsättet på företagsansvar samt ifall de avviker på någon punkt. Förutom att en jämförelse är till nytta pedagogiskt, då läsaren får en bredare blick i den finska aktiebolagslagens ursprung, är en komparativ studie och sammanställning av detta slag något som ännu inte gjorts gällande detta ämne, och således önskar jag att avhandlingen får ett större forskarvärde.

Det viktigaste materialet för denna avhandling är utan vidare de olika aktiebolagslagarna och doktrinen. Jag undersöker den existerande aktiebolagsrättsliga regleringen i Norden, och tar fram olika alternativ för hur företagsansvaret kunde implementeras däri. Aktiebolagslagarna är betydande källor, eftersom de utgör den primära regleringen för aktiebolags verksamhet i respektive nordiska länder och den aktiebolagsrättsliga regleringen är i en stor grad tvingande gentemot bolagen, och kan i regel därmed inte frånses. Den nationella regleringen i de nordiska länderna har långt påverkats av reglering på EU-nivå. Trots att företagsansvar i nuläget inte regleras på lagnivå, utan regleringen till stor del är frivillig, härstammar denna frivilliga reglering i de flesta fallen från EU, i form av bland annat olika slag av rekommendationer. Eftersom regleringen gällande företagsansvar är väldigt vag består materialet som i denna avhandling används gällande företagsansvar till majoriteten av litterära källor. För att företagsansvar är en internationell företeelse har det varit av mervärde att ta in exempel även från andra länder i tillägg till de nordiska länderna. Speciellt gällande framtida möjligheter för regleringen av företagsansvar lyfter jag fram några exempel på hur företagsansvaret valts att regleras utanför Norden och reflekterar över huruvida dessa kunde användas även i de nordiska länderna.

1.5 Disposition

Ovan i detta kapitel har jag gjort en inledning till ämnet som denna avhandling kommer att behandla. Jag har presenterat forskningsfrågan och redogjort för de avgränsningar som jag valt att göra. Likaså har jag redogjort för de metoder jag kommer att använda, det vill säga rättsdogmatik och komparativ metod, samt presenterat det material som kommer att ligga som grund för den analys jag gör vidare i min avhandling. Vidare i detta kapitel kommer jag

att begrunda med information gällande företagsansvar som begrepp samt gällande fenomenets historia och utveckling. Detta är av betydelse för den analys som förs av temat senare i avhandlingen.

Kapitel två innehåller en framställning av aktiebolagsrätten i Norden. Jag börjar med att redogöra för bakgrunden till den aktiebolagsrättsliga regleringen och det nordiska samarbetet. Därefter går jag in på utgångspunkten i de nordiska aktiebolagslagarna, det vill säga den aktieägarcentrerade modellen. I kapitel 2.4 redogör jag för det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet som ligger som utgångspunkt för aktiebolagets verksamhet i de nordiska länderna. I kapitel 2.5 fortsätter jag genom att beskriva styrelsen som bolagsorgan i aktiebolag i de olika nordiska länderna, samt vilka uppgifter styrelsen i ett bolag har och vilka saker styrelsen bör beakta i sitt beslutsfattande. Svaret på första delen av min frågeställning, ”Hur förhåller sig företagsansvaret med aktiebolagsrättens vinstsyfte och hur bör styrelsen i ett aktiebolag iakttä företagsansvar respektive vinstsyftet vid sitt beslutsfattande?”, besvaras i slutet av kapitel två.

I kapitel 3.1 lyfter jag fram problemen med den nuvarande regleringen för företagsansvar. Största delen av regleringen är frivillig, vilket lätt resulterar i att den inte följs. På grund av de ökande klimatproblemen är detta en utmaning, och något som bör tangeras och lösas. Jag redogör för den internationella diskussionen kring problematiken gällande den nuvarande regleringen och de ändringsbehov som finns. I kapitel 3.2 blickar jag in i framtiden och redogör för hur regleringen av företagsansvar möjligen kunde utvecklas *de lege ferenda*. Jag tar exempel från andra jurisdiktioner och analyserar hur regleringen i Norden kunde utvecklas och hur EU-reglering kunde implementeras i de nordiska ländernas rättssystem. Denna analys förlitar sig på tidigare forskning och implementeringen av alternativa regleringsmöjligheter i andra länder. Jag undersöker möjligheten att utveckla både lagstiftning och självreglering. Därmed besvaras den andra delen av frågeställningen, ”Hur kunde regleringen av företagsansvar möjligen utvecklas i framtiden?”, i kapitel tre.

Slutligen sammanfattar jag de mest centrala fynden av avhandlingen i kapitel fyra. Där drar jag också mina egna slutsatser gällande de ovan presenterade forskningsfrågorna. Meningen

är inte att i kapitel fyra längre komma med några nya fynd eller ny fakta, utan kapitlet kommer att dra samman trådarna från de tidigare kapitlen och kort sammanställa vad jag i dem har kommit fram till.

1.6 Företagsansvar

1.6.1 Begreppet

Diskussion kring företagsansvar har förts redan under årtionden, men det finns ännu ingen klar definition på vad företagsansvar egentligen är och vad termen innebär. Speciellt termens juridiska innehåll har förblivit oklart.²³ Företagsansvar har främst behandlats ur en ekonomisk synvinkel och jurister har först på senaste tiden visat ett ökat intresse gentemot företagsansvar²⁴

För att klargöra för termen ”företagsansvar” är det av betydelse att öppna upp begreppet något. Ansvar i sin etymologiska betydelse innebär att man ställer sig till svars och tar ansvar gentemot någon annan. Nyckeln i ordet ligger i gentemot vem man bär ansvaret. Det objekt gentemot vem ansvaret bärs beror på kontexten. Därför har även termen ”företagsansvar” fått olika innebörd beroende på i vilket sammanhang termen används. Således kan begreppets betydelse variera något, beroende på var den används. Läget har betydelse, eftersom samhället formas efter den kultur och de människor som lever i samhället i fråga. Eftersom samhället, det vill säga det sammanhang, där termen företagsansvar används, ständigt förändras, förändras också kontexten. I och med att kontexten lever, lever även termen. Innebörden av företagsansvaret utvecklas i takt med utvecklingen av samhället.²⁵

²³ Crane – McWilliams – Matten – Moon – Siegel (2008), s. 1–3; Dunfee (2008), s. 2.

²⁴ Anttiroiko (2004), s. 20.

²⁵ Borglund m.fl. (2017), s. 58–59.

Flera olika definitioner av företagsansvar har tagits fram på både nationella och internationella plan av bland annat det finska arbets- och näringsministeriet²⁶, World Business Council For Sustainable Development²⁷ och FN²⁸. Till följd av detta kom kommissionen fram till en förenklad, men väldigt klar, definition på företagsansvar som innebär att företagen bär ”ansvar för den egna verksamhetens konsekvenser för samhället”.²⁹ Denna definition ligger som grund i denna avhandling.

Ansvar har definierats på olika sätt i diskussionerna kring företagsansvar. Gemensamt för alla definitioner är att företagen bör bära ansvar gentemot samhället. Vem och vad är då egentligen samhället? Samhällets intressegrupper kan delas in i externa och interna intressegrupper. Till de interna intressegrupperna hör till exempel arbetstagare, medan kunder och finansiärer hör till bolagets interna intressegrupper. Gentemot dessa har bolagen ett slag av skyddsplikt – bolaget bör till exempel se till att arbetstagarna arbetar under goda förhållanden. Till intressegrupperna hör dock även olika statliga organ.³⁰ Gentemot de statliga organen har bolagen inte en likadan skyddsplikt utan bör istället uppfylla de förpliktelser som de statliga organen lägger upp för bolagen, såsom till exempel att betala skatt.³¹ Alla dessa ovan nämnda intressegrupper hör till företagsansvarets krets.³²

²⁶ I början av 2000-talet publicerade det finska arbets- och näringsministeriet en undersökning gällande företagsansvar och självreglering där företagsansvar definieras som ”samarbete och växelverkan mellan bolagets olika intressegrupper för att kunna känna igen och kontrollera icke-önskade påverkningar som verksamheten har och samtidigt kunna maximera verksamhetens positiva verkningar.” (Sorsa (2010), s. 12, fri översättning. Citatet i ursprungsform: ”[...] yhteistyötä ja vuorovaikutusta eri sidosryhmien kanssa toiminnan positiivisten vaikutusten maksimoimiseksi.”).

²⁷ The World Business Council For Sustainable Development har år 1998 definierat företagsansvar enligt följande: ”Corporate Social Responsibility is the continuing commitment by business to behave ethically and to contribute to economic development while improving the quality of life of the workforce and their families as well as the local community and society at large.” (The World Business Council For Sustainable Development år 1998).

²⁸ FN har i sin handlingsplan för globala mål gällande hållbar utveckling, som går under termen ”Agenda 2030” tagit ställning till begreppet för att klargöra och tydliggöra för vad företagsansvar är och gentemot vem man bär ansvaret. Agenda 2030 innehåller 17 olika mål som syftar till att bland annat utrota fattigdom och hunger samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser (Agenda 2030).

²⁹ KOM (2011) 681, s. 7.

³⁰ Anttiroiko (2004), s. 37.

³¹ Simola – Ylönen (2011), s. 117.

³² Anttiroiko (2004), s. 37.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det inte finns en helt etablerad definition för företagsansvar. En orsak till detta är att samhället ständigt utvecklas, och samhällena kan se mycket olika ut beroende på var på jorden de befinner sig. Den mest använda definitionen är den som kommissionen publicerat år 2011³³, och den kommer jag att använda mig av i denna avhandling. Den rättsliga innebörden av definitionen förblir vag, vilket försvårar behandlingen av företagsansvaret ur en rättslig synvinkel.

1.6.2 Företagsansvarets utveckling och historia

Företagsansvaret har utvecklats mycket under fenomenets existens. Företagsansvar är något som man börjat forska kring och lägga vikt på under 1950-talet, men vissa anser att företagsansvar existerat redan från den industriella revolutionen.³⁴ Företagsansvarets utveckling har gått en lång väg från att i början på 1950-talet ha ansetts vara en börda för företagen, då man insåg att företagen kan ha en negativ påverkan på samhället och miljön, till att idag vara något som företagen allt oftare använder i sin marknadsföring för att locka till sig kunder som är allt mer medvetna om avigsidorna som dagens marknadssamhälle har fört med sig.³⁵

Under tiden för företagsansvarets utveckling har fenomenet fått lovord, men även kritik. Flera förhöll sig negativt emot fenomenet, men många identifierade problem som bolag hade

³³ Företagsansvar innebär att företagen bär ”ansvar för den egna verksamhetens konsekvenser för samhället” (KOM (2011) 681, s. 7).

³⁴ Under den internationella revolutionen blev bolagen allt mer varse om de konsekvenser deras verksamhet hade på samhället och så småningom började man förstå att samhället och miljön led av bland annat de kraftiga utsläppen som fabrikerna hade. Under den senare halvan av 1900-talet gav katastrofer av olika slag upphov till större medvetenhet om företagsansvarets betydelse. En sådan händelse var till exempel Bhopalkatastrofen, som var ett gasutsläpp i Indien i december år 1984, där tusentals personer miste livet och som hittills varit en av de ödesdigraste industriolyckorna i världshistorien (Carroll (2009), s. 19, 21–22, 34–38).

³⁵ Moura-Leite – Padgett (2011), s. 535–536.

förorsakat i samhället och krävde att bolagen skulle bära ansvar över konsekvenserna av deras verksamhet.

En av dem som var emot företagsansvar var den kända ekonomen Milton Friedman som uttryckte sig på följande sätt:

“Ett företag har ett och endast ett slag av socialt ansvar – att använda sina resurser och engagera sig i aktiviteter som finns för att öka dess vinst så länge som det håller sig inom reglerna för spelet, vilka är att engagera sig i öppen och fri konkurrens utan att göra sig skyldigt till bedrägeri.”³⁶

Friedmans citat bygger på den aktieägarcentrerade modellen. Han ansåg att företag gynnar samhället endast genom att generera vinst. Han förbisåg totalt de sociala effekterna som företags verksamhet kan ha i samhället. Å andra sidan fanns det också en stor skara ekonomer som argumenterade för företagsansvar och dess vikt i samhället.³⁷

Företagsansvaret har fortsatt att utvecklas i jämn takt, men utan större innehållsliga förändringar eller uppror.³⁸ Idag upplevs företagsansvar vara det nya normala i bolagens beslutsfattande, och styrelserna är allt mer medvetna om dess existens.³⁹ Speciellt på 2000-talet har företagsansvar uppfattats på ett nytt sätt, och det är ett tema som fått ett allt starkare fotfäste som debattämne i näringslivet.⁴⁰ Det är främst stora multinationella bolag som tar ställning till företagsansvar och följer principen. Speciellt bolag inom till exempel olje-,

³⁶ Friedman i *New York Times* 13.9.1970, fri översättning. Citatet i ursprungsform: ”[T]here is one and only one social responsibility of business—to use its resources and engage in activities designed to increase its profits so long as it stays within the rules of the game, which is to say, engages in open and free competition without deception fraud.”

³⁷ Se bland annat Davis (1973), s. 312; Samuelson (1971), s. 24.

³⁸ Carroll (2009), s. 39.

³⁹ Carroll (2009), s. 41; Koipijärvi – Kuvaja (2017), s. 17.

⁴⁰ Borglund m.fl. (2017), s. 51.

tobaks- och klädindustrin har fått ligga under konsumenternas och mediernas förstoringsglas.⁴¹

Eftersom samhället är mer medvetet om miljöeffekter och hållbarhet har även bolagens intresse gentemot dessa värden ökat. Då det finns en efterfrågan av hållbarhet bland konsumenterna är det i företagens intresse att möta denna. Genom att satsa på företagsansvar och genom att ha en så transparent företagskultur som möjligt försöker bolagen att ta en allt starkare position bland konkurrenterna på marknaden.⁴²

⁴¹ Ibid.

⁴² *Havuja perkele* 30.5.2018.

2 AKTIEBOLAGSRÄTTEN

2.1 Bakgrund

Aktiebolag som bolagsform har ständigt ökat i popularitet. I alla fem nordiska länder finns aktiebolagslagar som reglerar bolagens verksamhet. I Finland har vi aktiebolagslagen (21.7.2006/624, härafter ”ABL”) och likaså i Sverige (aktiebolagslag 2005:551, härafter ”SvABL”). I Norge går lagen som gäller privata aktiebolag under namnet *lov om aksjeselskaper* (1997-06-13-44, härafter ”Aksjeloven”) och i Danmark under namnet *bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber* (LBK nr 1089 af 14/09/2015, härafter ”Selskabsloven”). På Island heter lagen *lög um einkahlutafélög* (138/1994, härafter ”IsABL”). Som det i kapitel 2.2 framgår, är alla dessa lagar nära släkt med varandra och deras innehåll är långtgående liknande. Detta beror på ett omfattande lagstiftningssamarbete de nordiska länderna emellan.⁴³

En betydande fördel med aktiebolag, och en orsak till att det är en relativt populär bolagsform är att aktieägarnas ansvar är begränsat till det kapitalet som de investerat i bolaget. Aktieägarna har ett så kallat residualansvar⁴⁴ och är inte personligt ansvariga för bolagets skulder och andra skyldigheter.⁴⁵ Ett aktiebolag karaktäriseras alltså av att det är en sammanställning av investerat kapital, och personerna bakom investeringen är nödvändigtvis inte i nyckelposition för bolagets verksamhet.⁴⁶

⁴³ Westman (2014), s. 357.

⁴⁴ En aktieägare ansvarar för aktiebolaget endast med den summa som denne investerat i aktiekapitalet. Aktieägarna ligger sist i betalningsordningen i ett aktiebolag, och därför bär de den slutliga risken för att bolaget inte går på vinst. Som motvikt till detta ansvar har aktieägarna rätt till restintäkten, det vill säga den del av kapitalet som blir över då de med bättre rätt i betalningsordningen har fått den del som till dem tillhör. Detta kallas aktieägarnas residualansvar (Bergström – Samuelsson (2015), s. 32; Mähönen – Villa (2016), s. 220).

⁴⁵ Bergström – Samuelsson (2015), s. 32; Mähönen – Villa (2016), s. 220–221.

⁴⁶ Sandeberg (2007), s. 14.

Den nuvarande versionen av ABL trädde i kraft år 2006. Den tidigare versionen var föråldrad och behövde förnyas. Då lagen förnyades tog man i Finland modell av de andra nordiska aktiebolagslagarna som stiftades i samband med eller innan den finska lagen, såsom SvABL. Som grundtanke vid lagstiftandet användes den aktieägar- eller delägarcentrerade modellen⁴⁷ som behandlas vidare i kapitel 2.3 nedan. Som ett nytt element togs de aktiebolagsrättsliga allmänna principerna in i lagens första kapitel. Principerna hade inte funnits nedskrivna i den tidigare versionen, och det ansågs att man genom att skriva ner dem i lagtexten kunde ge tolkaren av lagen mervärde och en djupare förståelse av lagtexten. Dock hade dessa principer nog existerat, och således motsvarade den nya lagens första kapitel det dåvarande rättsläget. De aktiebolagsrättsliga principerna finns i huvudsak till för att skydda aktieägarnas ställning.⁴⁸⁴⁹

2.2 Det nordiska lagstiftningssamarbetet

Att de nordiska aktiebolagslagarna långt sett liknar varandra är en följd av förutom de nordiska ländernas geografiska läge och långa historia även av ett omfattande lagstiftningssamarbete de nordiska länderna emellan. De nordiska länderna har förutom att samarbetat för att ta fram nya nationella lagar även gjort samarbete för att implementera EU-reglering.⁵⁰ Att fortsätta att utveckla samarbetet gällande implementeringen av EU-regleringen kunde vara ett betydande verktyg för utvecklingen av den nordiska företagsansvarsregleringen.

Aktiebolagets föregångare kan man hitta så långt bakåt i tiden som på 1600-talet. Handelskompanier bildades i bland annat Sverige och Holland. Dessa handelskompanier utövade handel främst med hjälp av sjöfarten. I och med den industriella revolutionen

⁴⁷ RP 109/2005, s. 17–18; *Villa* (2017), s. 333.

⁴⁸ De aktiebolagsrättsliga principerna skyddar aktieägarna från både bolagsledningens, men även andra aktieägares, opportunistiska tänkande som kunde vara till skada för en minoritetsaktieägare (RP 109/2005, s. 17–18; *Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* (2010), s. 3–5).

⁴⁹ RP 109/2005, s. 17–18; *Betänkandet av arbetsgruppen för ABL* (2004), s. 29, 46; *Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho* (2010), s. 3–5; *Skog* (2015), s. 16.

⁵⁰ *Westman* (2014), s. 357.

förändrades samhället och handelskompanierna utvecklades mot en modell som bättre var anpassad för industriell verksamhet. Härifrån började aktiebolag utvecklas till den bolagsform vi har idag.⁵¹ I Sverige infördes den första lagreglerade aktiebolagsformen år 1848 i och med Kungliga Förordningen som utgavs den 6 oktober 1848. Sedan detta har aktiebolagsregleringen ständigt fortsatt att utvecklas. Denna utveckling stämmer överens med de andra nordiska ländernas historia fast den lagstadgade regleringen om aktiebolag har införts på lite olika tidpunkter. I Finland reglerades aktiebolag för första gången i Hans Kejserliga Majestäts Rådiga Förordning om anonyma- eller aktiebolag, gifven i Helsingfors den 24 november 1864, medan den första aktiebolagsformen i Danmark reglerades i lag först år 1917.⁵²

Normerna i de nordiska aktiebolagslagarna är givetvis inte identiska men påminner mycket om varandra. Detta beror på ett intensivt nordiskt lagstiftningssamarbete länderna emellan. På 1930-talet hölls olika nordiska sammanträden gällande aktiebolagslagstiftningens utformning. Dessa möten avbröts på grund av andra världskriget men återupptogs igen på 1950-talet. Det omfattande samarbetet resulterade i snarlika lagförslag till aktiebolagslagar i de nordiska länderna som togs fram på 1970-talet.⁵³

Det finns många orsaker till ett nordiskt lagstiftningssamarbete. En av orsakerna var ett ökat behov av internationalisering, och då var det naturligt att de nordiska länderna började samarbeta sinsemellan. Det behövdes enhetliga regler för bolagsverksamheten på ett större plan och det nordiska ekonomiska samarbetet gav svar på detta och i tillägg stärkte det också de nordiska ländernas ekonomiska ställning och gav Norden en starkare politisk ställning gentemot Kontinentaleuropa. På den senare tiden har ett nordiskt samarbete varit till nytta för att underlätta implementeringen av EU-reglering.⁵⁴

⁵¹ Galbraith (1983), s. 112–113; Hansen (2003), s. 4–8.

⁵² Bernitz (2007), s. 16.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Hansen (2003), s. 4–8; Nial (1964), s. 327; Sevón (2009), s. 545–546.

Det intensiva nordiska lagstiftningssamarbetet började dock så småningom att sina ut. De nationella lagarna påverkade innehållet av aktiebolagslagarna, Nordiska Rådet var relativt passivt och Danmark gick med i dåvarande Ekonomiska Gemenskapen (härefter ”EG”) år 1973. Efter detta har lagarna utvecklats, till en del åt olika håll, på grund av att till exempel flera av de nordiska länderna blivit medlemmar av EG, nuvarande EU. Det omfattande samarbetet har dock satt långtgående spår i de nordiska aktiebolagslagarna.⁵⁵ En faktor som fortsätter att främja det nordiska samarbetet är den nordiska samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige (härefter ”Helsingforsavtalet”), enligt vilken de nordiska länderna ska ha i avsikt att främja det nordiska ekonomiska samarbetet och att samråda om den ekonomiska politiken, och man ska söka att främja nordiska intressen, såsom inbördes samordning av lagstiftning.⁵⁶ Faktumet att EU-regleringen ständigt utvecklas och det som följd krävs förändringar i de nationella lagarna är en orsak för det nordiska lagstiftningssamarbetet att fortsätta.

Efter det omfattande samarbetet gällande aktiebolagslagarna har även andra lagar samordnats, såsom till exempel äktenskapslagen och köplagen. Johan Bärlund, Sten Palmgren och Thomas Wilhelmsson konstaterar dock att det inte längre strävas till nordiska likalydande lagar i samma utsträckning som tidigare. De menar att samarbetet nordiska länderna emellan idag är främst av praktisk natur. Vidare anser de att de nordiska länderna kunde dra en ännu större nytta av varandra till exempel vid implementeringen av EU-lagstiftning, om länderna skulle samarbeta mer och därmed hitta implementeringsalternativ som kunde passa för flera av de nordiska länderna. Därför anser Bärlund, Palmgren och Wilhelmsson att man borde undersöka möjligheterna till att modernisera och vitalisera det nordiska lagstiftningssamarbetet.⁵⁷

Ett nordiskt samarbete kunde vara en lösning på problemet kring regleringen av företagsansvar i framtiden. De nordiska länderna har även tidigare samarbetat med att hitta gemensamma implementeringslösningar för EU-lagstiftningen, som ständigt utvecklas. De

⁵⁵ Hansen (2003), s. 4–8; Skog (1996), s. 124.

⁵⁶ 6 § Helsingforsavtalet.

⁵⁷ Bärlund – Palmgren – Wilhelmsson 22.5.2018.

nordiska länderna har lätt att samarbeta vid implementeringen, eftersom dessa länders lagstiftning till följd av det omfattande tidigare samarbetet är väldigt lika varandra.⁵⁸ Företagsansvarets framtid behandlas vidare i kapitel tre.

2.3 Den aktieägarcentrerade modellen som utgångspunkt

Uppfattningen om bolagens ledning och intressegrupper kan generellt sett delas in i fyra huvudsakliga kategorier: en ledningscentrerad, en arbetstagarcentrerad, en statscentrerad och en aktieägarcentrerad modell. Den ledningscentrerade modellen har varit på modet speciellt i USA, där den härskade från ca 1930 fram till 1950-talet. Den ledande jurisdiktionen för den arbetstagarcentrerade modellen har varit Tyskland. Efter andra världskriget var den statscentrerade modellen, där det allmännas makt betonas, företrädd speciellt i Japan och Frankrike. Den aktieägarcentrerade modellen har sedan 1980-talet legat som utgångspunkt i aktiebolagsrätten globalt, så även i Norden.⁵⁹ Detta framgår av att aktieägarna har ett brett skydd mot bolagsledningen och andra aktieägare i alla de nordiska ländernas aktiebolagslagar.⁶⁰ Denna modell konstateras bland annat i RP 109/2005 där det på flera ställen fastställs att aktieägarna ligger i centrum för aktiebolaget och den nya aktiebolagsrättsliga regleringen.⁶¹ I detta kapitel redogör jag för vad denna modell innebär och hurdan inverkan modellen har i praktiken.

Såsom ovan nämnts är aktiebolaget den enda bolagsformen där aktieägarna inte har ett personligt ansvar för bolagets förpliktelser. Aktieägarna är ofta ändå de enda som investerat i bolaget och är därför också mest sårbara för styrelsens opportunism. Ett aktiebolag skulle inte kunna existera utan dess aktieägare, och de är därför av central betydelse för hela verksamheten. Den aktieägarcentrerade modellen beaktar aktieägarnas angelägenheter och

⁵⁸ *Sevón (2009)*, s. 545–546.

⁵⁹ *Lautjärvi (2017)*, s. 19–22; *Mähönen – Villa (2016)*, s. 344–345.

⁶⁰ Respektive lagar har något slag av reglering gällande bolagsledningens lojalitetsplikt gentemot bolaget och aktieägarna, men också reglering som skyddar minoritetsaktieägare från majoritetsaktieägarnas eventuella opportunism.

⁶¹ RP 109/2005, s. 18, 38.

har som mål att trygga deras intressen.⁶² Modellen utgår samtidigt ifrån att bolagets andra intressegrupper inte är av lika vital betydelse som aktieägarna, vilket kan orsaka problem, såsom till exempel i fråga om företagsansvar.⁶³

Motsatsen till den aktieägarcentrerade modellen är en intressentcentrerad modell. Enligt denna modell bör bolaget ta i beaktande alla intressenter som har en insats (eng. *stake*) av något slag i bolaget. Härifrån kommer även den engelska termen *stakeholder value*. Gentemot sin insats i bolaget förväntar sig intressenterna någon form av motprestation av bolaget.⁶⁴ Precis som gällande diskussionen kring företagsansvar har diskussionen kring den intressentcentrerade modellen varit livlig. Dock är innehållet av den intressentcentrerade modellen fortfarande delvis oklart, speciellt gällande vilka olika intressentgrupper som finns och hurdana motprestationer de kan förvänta sig av bolaget.⁶⁵

Enligt den intressentcentrerade modellen bör man iaktta intressenternas intressen i första hand, oberoende om dessa medför till bolagets vinstsyfte eller inte.⁶⁶ Detta är i strid med att aktiebolagets syfte generellt är att generera vinst. Av denna orsak anses den aktieägarcentrerade modellen ligga som grund i aktiebolagsrätten idag, trots att intressenterna nog ständigt har en större och viktigare roll. Trots att den aktieägarcentrerade modellen ligger som grund i aktiebolagsrätten kan man dock använda den intressentcentrerade modellen till att granska aktiebolagets verksamhet, såsom till exempel vid diskussionen kring företagsansvar, som baserar sig på företags ansvar gentemot olika intressegrupper. Då betonas de övriga intressegruppernas betydelse i forskningen.⁶⁷

Eftersom aktieägarnas intressen anses vara det mest värdefulla i den aktieägarcentrerade modellen blir de andra intressegruppernas (till exempel anställda, kunder, leverantörer,

⁶² Mähönen – Villa (2016), s. 346–347.

⁶³ Mähönen – Villa (2016), s. 355.

⁶⁴ Freeman (2004), s. 59–60.

⁶⁵ Crane m.fl. (2008), s. 1–3; Dunfee (2008), s. 1–4.

⁶⁶ Freeman (2004), s. 59–60.

⁶⁷ Knuutinen (2014), s. 90.

samhället i allmänt) intressen åsidosatta.⁶⁸ Frågan är hur dessa olika intressegruppers intressen ska behandlas och hur balansen ska hittas. Denna balansgång behandlas vidare i kapitel 2.5.4.

2.4 Aktiebolagets syfte

2.4.1 Vinstsyftet

Ett aktiebolag är ett bolag som drivs, till skillnad från öppna och kommanditbolag, på ett sätt där aktieägarna inte kan bli personligt ansvariga för bolagets förpliktelser.⁶⁹ Risken att investera i ett aktiebolag är begränsad till det kapital som aktieägarna investerat i bolaget.⁷⁰ Aktieägarna är inte alltid själva ansvariga för styrningen av bolaget, utan en skild styrelse utses som tar hand om bolagets styrning och administration. För att skydda aktieägarnas investerade kapital har lagstiftaren ställt upp ett vinstsyfte för aktiebolag.⁷¹ Enligt principen för vinstsyfte är ett aktiebolags syfte att generera vinst för utdelning till aktieägarna. Tillsammans med principen om aktieägarnas begränsade ansvar anses vinstsyftet vara en av de allra viktigaste aktiebolagsrättsliga principerna.⁷²

Vinstsyftet konstateras i alla nordiska aktiebolagslagar på ett eller annat sätt. I 1 kap. 5 § ABL konstateras att ett aktiebolags syfte är att generera vinst ifall inte annat bestäms i bolagsordningen.⁷³ I Sverige, Norge och på Island är vinstsyftet formulerat på ett ganska

⁶⁸ *Borglund m.fl. (2017)*, s. 21–22.

⁶⁹ *Bergström – Samuelsson (2015)*, s. 54; *Skog (2018)*, s. 20.

⁷⁰ *Skog (2015)*, s. 11–12.

⁷¹ *Andersson – Segenmark (2013)*, s. 7; *Bergström – Samuelsson (2015)*, s. 18–19.

⁷² *Andersson – Segenmark (2013)*, s. 7; *Mähönen – Villa (2016)*, s. 195.

⁷³ ”Syftet med bolagets verksamhet är att bereda vinst åt aktieägarna, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen” (1 kap. 5 § ABL).

liknande sätt. I 3 kap. 3 § SvABL⁷⁴, 9 § IsABL⁷⁵ och 2 kap. 2 § Aksjeloven⁷⁶ stadgas att ifall bolagets syfte är något annat än vinstsyfte bör detta stadgas i bolagsordningen.

Selskabsloven har det mest avvikande sättet att närma sig vinstsyftet. I 1 kap. 1 § Selskabsloven konstateras att lagen gäller för alla aktiebolag⁷⁷ och i paragrafens andra moment konstateras aktieägarnas residualansvar⁷⁸. I Selskabsloven konstateras bolagets vinstsyfte inte uttryckligen. I Selskabslovens förarbeten finns orsaken till detta utskrivet. I den tidigare versionen av Selskabsloven har termen *erhvervsdrivende* använts i mening att uttrycka vinstsyfte. I förarbetena konstateras att användningen av denna term slopats, eftersom det inte längre finns behov att skilt omnämna det av den orsaken att alla aktiebolag anses vara ”entreprenörer” (*erhvervsdrivende*) som i första hand har som mål att generera vinst.⁷⁹ Det anses alltså i princip som en självklarhet att aktiebolag har som syfte att generera vinst. Denna tanke finns även i den norska lagstiftningen. I Norge finns en separat lag gällande publika aktiebolag, (lov om allmenaksjeselskaper 1997-06-13-45, härafter ”Allmennaksjeloven”). I dess förarbeten konstateras likaså att bestämmelsen gällande vinstsyftet har lämnats bort eftersom det inte anses aktuellt att en situation skulle uppkomma där ett publikt aktiebolag skulle ha ett annat syfte för sin verksamhet än att generera vinst.⁸⁰

⁷⁴ ” Om bolagets verksamhet helt eller delvis skall ha ett annat syfte än att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna, skall detta anges i bolagsordningen. I så fall skall det också anges hur bolagets vinst och behållna tillgångar vid bolagets likvidation skall användas.” (3 kap. 3 § SvABL).

⁷⁵ “[...] *To the extent to which it is not the object of the Company to acquire financial profit for the shareholders the Company's Articles of Association shall specify how the profit shall be appropriated and how the Company's assets shall be treated upon dissolution of the Company.*” (officiell översättning av 9 § IsABL).

⁷⁶ ”*Dersom selskapet ved sin virksomhet ikke skal ha til formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte, skal vedtektene inneholde bestemmelser om anvendelse av overskudd og av formuen ved oppløsning.*” (2 kap. 2 § Aksjeloven).

⁷⁷ ”*Denne lov finder anvendelse på alle aktieselskaber og anpartsselskaber (kapitalselskaber).*” (1 kap. 1 § 1 mom. Selskabsloven).

⁷⁸ ”*I et aktie- eller anpartsselskab hæfter aktionærerne og anpartshaverne (kapitalejerne) ikke personligt for kapitalsselskabets forpligtelser, men alene med deres indskud. Kapitalejerne har ret til andel i kapitalsselskabets overskud i forhold til deres ejerandel, medmindre andet er fastsat i selskabets vedtægter.*” (1 kap. 1 § 2 mom. Selskabsloven).

⁷⁹ 1 § Forslag till selskabslov; Hollmén Olesen (2013), stycke 1.

⁸⁰ NOU 1992:29, s. 74; NOU 1996:3, s. 323.

Vad är då orsaken till vinstsyftet i aktiebolagslagen? Det är ett faktum att de flesta aktiebolags syfte har varit att generera vinst, och det har säkert haft en viss betydelse i utformandet av lagen. Förutom att det är en princip som majoriteten av aktiebolagen redan följer finns vinstsyftet till för att säkerställa den aktieägarcentrerade modellen. Styrelsen kan inte fatta beslut som vore i strid med vinstsyftet. På så sätt skyddas aktieägarnas kapitalinvesteringar då det inte finns risk till att styrelsen fattar beslut som skulle kunna sänka värdet på bolagets aktier.⁸¹ Denna orsak bakom vinstsyftet finns att hitta i bland annat regeringens propositioner till ABL.⁸² Styrelsens uppgifter och ansvar gentemot aktieägarna behandlas närmare nedan i kapitel 2.5.

Vinstsyftet är ett relativt tydligt syfte och således lätt för bolagen att sträva efter och följa. Då ett nedskrivet syfte konkretiseras kan man tala om operationalisering av syftet.⁸³ Att syftet är tydligt formulerat medverkar till att konflikter och missförstånd av olika slag undviks. Omvänt bidrar ett oklart formulerat syfte ofta till att missförstånd och konflikter uppstår. Därmed är detta inte till problem i sådana bolag vars syfte är att generera vinst, men kan vara det i bolag i vars bolagsordning stadgas om att bolaget har ett annat syfte än att generera vinst.⁸⁴ En annan fördel med den klara formuleringen av vinstsyftet är att det är relativt lätt att övervaka huruvida syftet följs och uppfylls. Medlen för att övervaka vinstsyftet är långt utvecklade, och de består av till exempel bokföring och ekonomisk redovisning.⁸⁵

Enligt ABL:s förarbeten handlar vinstsyftet om vinst på lång sikt, det vill säga att bolaget inte behöver maximera sin vinst inom en kort tidsram. I lagens förarbeten nämns att vinstgenerering på lång sikt kan innebära ”att förnya bolagets produktionsmaskineri, satsa på produktutveckling eller personalutbildning eller att göra andra liknande investeringar, då sådana åtgärder kan anses vara förenliga med bolagets och därmed aktieägarnas intresse”.⁸⁶

⁸¹ Skog (2015), s. 13.

⁸² SvRP 1975:103, s. 476; SvRP 2004/05:85, s. 219; RP 109/2005, s. 39–40.

⁸³ Ohlson (2012), s. 49.

⁸⁴ Ohlson (2012), s. 48.

⁸⁵ Ohlson (2012), s. 49.

⁸⁶ RP 109/2005, s. 39.

Dessa gärningar bör ändå i det långa loppet syfta till att förbättra bolagets möjligheter till att generera vinst.⁸⁷ Företagsansvar tas alltså i viss mån i beaktande i ABL:s förarbeten. Vinstsyftet innebär inte att bolaget ska sträva efter vinst ”till vilket pris som helst”, och bolagen har definitivt ingen plikt, och ej heller någon rätt, att sträva till vinst genom att agera i strid med till exempel annan lagstiftning.⁸⁸

Även SvABL:s förarbeten iakttar företagsansvar i samband med regleringen av vinstsyftet. Regeringens proposition lyder enligt följande:

”Den ökade internationaliseringen av näringslivet ställer nya krav på ansvarstagande från företagens sida på olika områden. Det handlar bland annat om att ta ansvar för de anställdas situation och för verksamhetens miljömässiga effekter. Även frågor om det etiska ansvarstagandet i samband med investeringar i utvecklingsländer och jämställdhetsfrågor kommer in i denna diskussion. [Landsorganisationen] har menat att frågor av detta slag borde belysas närmare. Vi vill understryka att vi tillmäter dessa frågor största vikt och att Sverige är djupt engagerat i de olika internationella fora där dessa frågor behandlas.”⁸⁹

Den svenska regeringens ställningstagande verkar radikalt, dock på ett väldigt positivt sätt. Efter detta stycke i regeringspropositionen konstateras det dock att frågorna kring företagsansvar är sådana som inte ligger inom aktiebolagslagens omfattning, och därför tar regeringen inte i propositionen närmare ställning till hur dessa frågor borde regleras.⁹⁰ Det är alltså klart att företagsansvar är något som iakttas på hög nivå och till och med av lagstiftningsorganen. Ett problem verkar ändå uppstå av att företagsansvar inte regleras i SvABL, utan istället på nivå av självreglering.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ RP 27/1977, s. 88.

⁸⁹ SvRP 2004/05:85, s. 219–220.

⁹⁰ SvRP 2004/05:85, s. 220.

På motsvarande sätt har det konstaterats även i de övriga nordiska länderna att vinstsyftet mäts på lång sikt. Till exempel Truyen i Norge skriver att ”[d]et avgjørende vil være om den strategien det legges opp til, på lang sikt er egnet til å tjene aksjon ærfellesskapets interesser”.⁹¹ Därmed kan man anse att även Aksjelovent ger utrymme för företagsansvar till den del det främjar vinstsyftet på lång sikt. Även Sjøfjell har konstaterat att det möjligen kan tolkas som att ett aktiebolags syfte sträcker sig även till andra samhällsliga intressen, men att dessa i så fall borde främja vinstsyftet för att vara i linje med Aksjelovent.⁹² I Selskabslovens förarbeten eller i den danska aktiebolagsrättsliga doktrinen finns inte likadan analys gällande vinstsyftet, eftersom vinstsyftet inte uttryckligen är ordagrant stadgat i Selskabslovent.

En av orsakerna till finanskrisen på 2000-talet ansågs vara att bolagen strävade till en så stor vinst som möjligt inom en väldigt kort tidsram. Det har ansetts vara allt viktigare att vinstsyftet aktualiseras på lång sikt istället för så fort som möjligt. Även detta iaktas i förarbetena till 1 kap. 5 § ABL: ”[b]estämmelsen innebär inte någon skyldighet att producera största möjliga utdelningsbara belopp på kort sikt, utan vinstgenereringen måste ses på längre sikt.”⁹³ Detta långtids-synsätt kallas även *going concern*- eller kontinuitetsprincipen.⁹⁴

Kontinuitetsprincipen har dock ansetts vara villkorlig, ifall aktieägarna har andra förväntningar gentemot bolaget. Det kan alltså vara möjligt att ifall aktieägarna förväntar sig att bolaget genererar vinst på kort sikt bör även styrelsens beslutfattande vara i linje med detta och då kan långtids-synsättet behöva avvika från.⁹⁵

⁹¹ Truyen (2005), s. 109.

⁹² Sjøfjell (2013), s. 24.

⁹³ RP 109/2005, s. 39.

⁹⁴ Pönkä (2013a), s. 28.

⁹⁵ Airaksinen m.fl. (2010), s. 27; Hemmo (2007), s. 51.

2.4.2 Annat syfte

Denna avhandling koncentrerar sig på att behandla aktiebolag med vinstsyfte, eftersom dessa bolag är intressanta ur forskningsfrågans synpunkt. Därmed kommer jag inte att behandla bolag med ett från vinstsyftet avvikande syfte i samma omfattning. Att aktiebolag kan ha ett annat syfte än vinstsyftet bör dock nämnas.

De nordiska aktiebolagslagarna innehåller en så kallad *opt-out*-modell gällande bolagets syfte. Följaktligen ska aktiebolagets syfte vara att generera vinst, om det inte i bolagsordningen stadgas att bolaget ska ha ett annat syfte.⁹⁶ Ett bolags syfte kan även vara tidsbundet, ifall det stadgas om i bolagsordningen. Så kan vara fallet i samband med att bolaget har som mål att genomföra en viss tidsbestämd uppgift, som till exempel ett byggnadsprojekt.⁹⁷

Det är förhållandevis ovanligt att något annat syfte än vinstsyftet förekommer, och det är främst offentligt ägda bolag som har valt att sträva efter något annat än vinst.⁹⁸ Bolag med annat än vinstsyfte kan även till exempel sträva efter ett ideellt intresse, som att främja miljön. Ifall det i bolagets bolagsordning stadgas att bolaget har ett annat syfte än vinstsyftet och bolagets syfte är allmännyttigt, kan det vara fråga om ett allmännyttigt samfund som avses i 3 kap. 22 § i den finska inkomstskattelagen (30.12.1992/1535).⁹⁹ Det kan också vara

⁹⁶ Ohlson (2012), s. 49.

⁹⁷ Ohlson (2012), s. 53.

⁹⁸ Skog (2015), s. 14.

⁹⁹ Enligt inkomstskattelagen är ett samfund allmännyttigt då 1) det verkar enbart och omedelbart för allmän fördel i materiell, andlig, sedlig eller samhällelig bemärkelse, 2) dess verksamhet inte enbart gäller begränsade personkategorier, 3) det inte genom sin verksamhet bereder dem som är delaktiga i samfundet ekonomisk förmån i form av dividend eller vinstandel eller i form av sådan lön eller annan gottgörelse som är större än skäligt. Som exempel på allmännyttiga samfund nämns i lagen bland annat lantbrukssällskap, ungdoms- och idrottsföreningar samt arbetsmarknadsorganisationer (3 kap. 22 § inkomstskattelagen).

fråga om ett så kallat Mankala-bolag¹⁰⁰ vars syfte är att producera någon tjänst eller produkt, till exempel elektricitet, till självkostnadspriset åt sina aktieägare istället för vinst.¹⁰¹

Ett annat syfte än vinstsyfte kan innebära väldigt många olika saker. I dess enklaste form är ett avvikande syfte ett sådant där vinsten valts att allokeras till ett annat håll än åt aktieägarna. Ett syfte av detta slag orsakar sällan tolkningsproblem, eftersom det i grund och botten är fråga om en variation av vinstsyftet. Ifall aktiebolagets syfte är något helt annat än att generera vinst kan ett flertal problem uppstå. Huvudbry kan orsakas till exempel av att lagstiftaren inte har fastställt hur ett alternativt syfte ska spela ihop med de övriga reglerna i aktiebolagslagen som till en övervägande del bygger på vinstsyftet och den aktieägarcentrerade modellen.¹⁰²

Det kan uppstå vissa utmaningar och det finns vissa allmänna teman av kritik som kan riktas mot ett bolag med ett socialt syfte istället för det traditionella vinstsyftet. Ett sådant slag av kritik är att dess framgång är svår att mäta. Det är märkbart enkelt att mäta ett sådant bolags framgång som har vinstsyfte. Ett bolags framgång som har som syfte att till exempel främja hållbarhet är mycket svårare att mäta på ett klart sätt jämfört med ett bolag vars syfte och huruvida det uppnåtts kan mätas i siffror. Även övervakningen av bolag som har ett annat syfte än vinstsyftet är svårare. Den traditionella bokföringen är inte tillräcklig för att få en verklig bild av bolagets verksamhet.¹⁰³ Av denna orsak har vissa plikter gällande rapportering av icke-finansiell information förts in i lagstiftningen.

¹⁰⁰ Mankala-bolag är bolag där aktieägarna ansvarar för bolagets kostnader i proportion till sin ägandeandel. Som ersättning producerar bolaget elektricitet åt aktieägarna. Mankala-bolag har alltså inte vinstgenerering som sitt syfte och aktieägarna blir inte utdelade dividend. Syftet med dessa bolag är att producera förmånlig elektricitet åt sina aktieägare (se *Ossa (2011)*, s. 483, *Puikkonen (2010)*, s. 140).

¹⁰¹ *Ossa (2011)*, s. 483; *Puikkonen (2010)*, s. 140.

¹⁰² *Ohlson (2012)*, s. 69–70.

¹⁰³ *Toiviainen (2004)*, s. 421.

2.4.3 Sidorestriktioner och konkurrerande syften

Trots att ett bolags huvudsakliga syfte antagningsvis är att generera vinst kan bolagets ägare i tillägg i bolagsordningen ha bestämt om en sidorestriktion. En sidorestriktion innebär att det har bestämts att bolaget i tillägg till det lagstadgade syftet skall ha ett ytterligare syfte, eller att det har bestämts om vissa villkor för vinstsyftet. Sidorestriktioner kan även bestå av anvisningar till styrelsen gällande till exempel hur de ska agera vid sitt beslutsfattande. Sidorestriktioner är verktyg som kan användas för att modifiera bolagets huvudsyfte. Som en sidorestriktion kan man till exempel bestämma att bolaget ska sträva till en maximal omsättning men ändå samtidigt främja hållbarhet. En sidorestriktion är alltså något som är sekundärt i förhållande till bolagets syfte. Ofta är syftet och sidorestriktionerna eller anvisningarna i harmoni med varandra och ingen oklarhet för styrelsen uppstår. Sidorestriktioner kan dock orsaka också oreda och oklarhet för styrelsen.¹⁰⁴ Jag behandlar denna konflikt vidare i samband med styrelsens uppgifter i kapitel 2.5.

Förutom sidorestriktioner kan bolaget även ha flera jämlika syften. Såsom man kanske kan anta, kan flera jämlika konkurrerande syften orsaka ännu större problem än sidorestriktionerna. Styrelsen kan ställas inför betydande tolkningsproblem ifall att bolagets två eller flera syften inte verkar i harmoni. Vidare problem orsakas av att alternativa syften ofta är diffust formulerade, vilket redan i sig lätt orsakar tolkningsproblem.¹⁰⁵

För att konkurrerande syften ska kunna fungera framgångsrikt sida vid sida krävs att man kan mäta framgången på något sätt. Det kan till exempel vara fråga om nyckeltal eller andra siffror. Det blir betydligt svårare för bolaget att främja två konkurrerande syften ifall det ena är av ett slag som inte går att mäta på ett klart sätt. Så är fallet till exempel då bolagsordningen stadgar att bolaget i tillägg till det traditionella vinstsyftet ska främja företagsansvar. Företagsansvar eller hållbarhet som sådana är svåra att skriva in i

¹⁰⁴ Ohlson (2012), s. 52–53.

¹⁰⁵ Ohlson (2012), s. 55–56, 69.

bolagsordningen, eftersom de inte går att mäta på ett likadant sätt som vinst.¹⁰⁶ Ett för vagt formulerat konkurrerande syfte kan placera styrelsen i en svår avvägningssituation.

I och med konkurrerande syften kan även sysslomannaförhållandet mellan styrelsen och aktieägarna som behandlas nedan problematiseras. Ifall ett konkurrerande syfte används vore det av central betydelse att i tillägg även klargöra för styrelsen hur de konkurrerande syftena skall värdesättas. Detta är av speciell vikt då de konkurrerande syftena är i strid med varandra och styrelsen är tvungen att göra ett beslut gällande vilket syfte som prioriteras.¹⁰⁷

2.5 Styrelsens uppgifter

2.5.1 Styrelsen som bolagsorgan

Trots att de nordiska ländernas aktiebolagslagar i stort sett är väldigt lika, finns det vissa skillnader i fråga om bolagsorgan. I alla fem nordiska länder ska bolaget ha en styrelse av något slag. I detta kapitel redogör jag kort för hur styrelsen ser ut i de olika jurisdiktionerna, för att läsaren ska ha en bättre bakgrundsuppfattning vidare i avhandlingen.

I de nordiska aktiebolagslagarna stadgas att bolagen ska ha en styrelse. Kravet på antalet ledamöter varierar något från jurisdiktion till jurisdiktion. I Finland ska bolaget ha en styrelse på en till fem styrelseledamöter (6 kap. 8 § ABL) och på Island är antalet ett till tre (65 § IsABL). I Norge och Sverige stadgas att styrelsen ska bestå av en eller flera ledamöter (6 kap. 1 § Aksjeloven och 8 kap. 1 § SvABL). Man kan avvika från det i lagen angivna antalet styrelseledamöter genom att ta in en bestämmelse i bolagsordningen. Till styrelsens uppgifter hör att sköta bolagets allmänna administration och en stor del av beslutsfattandet gällande bolagets operativa verksamhet.

¹⁰⁶ Ohlson (2012), s. 55–56, 69.

¹⁰⁷ Ohlson (2012), s. 93.

I Danmark skiljer sig ledningsstrukturen något från de andra nordiska länderna. Enligt 111 § Selskabsloven kan bolaget välja mellan två olika strukturer. I den ena strukturen finns en styrelse som är väldigt lik styrelsen i övriga Norden, men också en så kallad ”direktion” som sköter de mer vardagliga uppgifterna och det mer sedvanliga beslutsfattandet i bolaget. Det andra alternativet för den danska bolagsstyrningen är en modell där det endast finns en direktion som i sin tur leds av en övervakningsdirektion. Även denna direktionsmodell liknar i övrigt den i de övriga nordiska länderna existerande styrelsemodellen. I tabellen nedan framställs de nordiska ländernas krav på styrelse.

Land	Lagrum	Ska ha styrelse	Antal ledamöter	Förenklad beskrivning av styrelsens uppgift
Finland	6 kap. ABL	Ja	1–5, avvikande kan stadgas i bolagsordningen.	Styrelsen svarar för bolagets förvaltning och för att bolagets verksamhet är ändamålsenligt organiserad.
Sverige	8 kap. SvABL	Ja	En eller flera. Antalet styrelseledamöter, eller lägsta och högsta antalet styrelseledamöter ska anges i bolagsordningen.	Styrelsen svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter.
Norge	6 kap. Aksjeloven	Ja	En eller flera.	<i>Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten.</i>
Danmark	7 kap. Selskabsloven	Bolaget kan välja mellan två alternativa modeller av bolagsledning.	Minst tre styrelseledamöter.	<i>I kapitalselskaber, der har en bestyrelse, skal denne ud over at varetage den overordnede og strategiske ledelse og sikre en</i>

				<i>forsvarlig organisation af kapitalsekskabets virksomhed påse, at [...].</i>
Island	44 § IsABL	Ja	1–3, större avvikande antal kan stadgas i bolagsordningen.	<i>The Company's Board of Directors undertake Company's affairs and shall see to it that the Company's organization and activities be at all times in correct and good condition.¹⁰⁸</i>

2.5.2 Sysslomannaförhållandet mellan styrelsen och aktieägarna

Styrelsen har en ställning som man kunde jämföra med en sysslomans, och det uppstår således ett slag av huvudman-agent-förhållande mellan styrelsen och aktieägarna.¹⁰⁹ Dock är styrelsens ställning inte lika bunden som en sysslomans. Både Taxell och Dotevall menar att man bör använda termen ”syssloman” med försiktighet gällande förhållandet mellan styrelsen och aktieägarna, eftersom relationen inte är precis lika, utan endast har drag som påminner om en sysslomans relation till huvudmannen.¹¹⁰

En av de mest klassiska intressekonflikterna som uppstår i ett aktiebolag är den mellan styrelsen och aktieägarna.¹¹¹ Vanligtvis har sysslomannen (i det här fallet styrelsen) en bättre uppfattning än huvudmannen (i det här fallet aktieägarna) om uppgiftens natur. Således är det svårt för huvudmannen att försäkra sig om att sysslomannen tar de rätta besluten för huvudmannens fördel. Om man svänger på uppsättningen kan man säga att det uppstår en

¹⁰⁸ Officiell översättning av IsABL.

¹⁰⁹ Kraakman m.fl. (2017), s. 29.

¹¹⁰ Dotevall (2008), s. 160; Taxell (1983), s. 59.

¹¹¹ Bergström – Samuelsson (2015), s. 18; Kraakman m.fl. (2017), s. 29.

möjlighet för styrelsen att handla opportunistiskt på bekostnad av aktieägarna.¹¹² Det är bolagsrättens uppgift att ställa upp regler för att kontrollera denna intressekonflikt.¹¹³ I de nordiska aktiebolagslagarna finns regleringen i form av styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt som behandlas i detta kapitel.

Eftersom styrelsen i sitt beslutfattande bör främja bolagets intressen är styrelsen bunden till vinstsyftet och bör sträva efter att maximera bolagets möjligheter till att generera vinst.¹¹⁴ Aktiebolagets vinstsyfte finns till för att styrelsen inte skall använda aktiebolagets resurser för annat än sådant som gynnar bolaget.¹¹⁵ Vissa forskare har dock försökt påvisa att vinstsyftet och styrelsens uppgifter borde behandlas helt separat från varandra, på ett sätt där bolagets förmån är bolaget i sig självt. Enligt detta synsätt blir aktiebolaget på ett sätt skilt från sina aktieägare och kommer istället för den residuala kontrollmakten. Detta synsätt har ändå inte fått fotfäste och det har endast dryftats med i doktrinen.¹¹⁶ Således kommer jag i denna avhandling att behandla vinstsyftet som en faktor som styrelsen bör beakta i sitt beslutfattande.

2.5.3 Styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt

Styrelsen har en position som liknar en agents eller sysslomans. Styrelsen har ett visst ansvar gentemot bolaget och kan ställas till svars ifall styrelsen orsakar skada för bolaget i sitt beslutsfattande.¹¹⁷ Styrelsen kan hållas skadeståndsansvarig för skada som orsakats uppsåtligen eller på grund av oaktsamhet, och en styrelseledamot eller verkställande direktör kan även hållas straffrättsligt ansvarig vid grövre fall av misskötsel. Styrelsens omsorgsplikt

¹¹² *Kraakman m.fl. (2017)*, s. 29; *Ohlson (2012)*, s. 46.

¹¹³ *Kraakman m.fl. (2017)*, s. 49.

¹¹⁴ *Airisto – Pulkkinen – Rasinaho (2010)*, s. 46; *Bergström – Samuelsson (2015)*, s. 19, 36.

¹¹⁵ SvRP 1975:103, s. 476; SvRP 2004/05:85, s. 219; RP 109/2005, s. 41.

¹¹⁶ *Villa (2017)*, s. 334–335.

¹¹⁷ *Skog (2018)*, s. 215.

ligger som grund för denna skadeståndsansvarsbedömning, och är således betydelsefull även för styrelsens skadeståndsansvar.¹¹⁸

Styrelsens omsorgsplikt innebär att styrelsen omsorgsfullt ska främja bolagets intressen. I Finland finns omsorgs- och lojalitetsplikten inskriven i 1 kap. 8 § ABL.¹¹⁹ Enligt ABL:s förarbeten är styrelsens uppgift tudelad. För det första gäller en omsorgsplikt, det vill säga att styrelsen ska agera omsorgsfullt. För det andra gäller en lojalitetsplikt, enligt vilken styrelsen ska främja bolagets intressen.¹²⁰

De övriga nordiska aktiebolagslagarna tar inte lika klart ställning till frågan om omsorgs- och lojalitetsplikt. Plikten att agera ansvarsfullt framgår indirekt ur lagarnas provisioner gällande styrelsens uppgifter. Det har ansetts att lojalitetsplikten konkretiseras genom jävsbestämmelserna som finns i alla de nordiska aktiebolagslagarna.¹²¹ Om jäv stadgas till exempel i 8 kap. 23 § och 8 kap. 34 § SvABL samt 131 § Selskabsloven. I 115 § Selskabsloven regleras styrelsens uppgifter mer generellt, och där stadgas att styrelsen ska försäkra att bolaget sköts om på ett anständigt sätt. 8 kap. 4 § SvABL som reglerar generella inskränkningar i ställföreträdarens kompetens tar också lojalitetsplikten i beaktande som en allmän rättsregel, och omsorgsplikten å andra sidan iakttas i SvABLs regler för skadeståndsskyldighet i lagens 29 kapitel. I 6 kap. 12 § Aksjeloven stadgas att styrelsen ska se till att bolagets verksamhet drivs på ett vederbörligt sätt.¹²² En motsvarande bestämmelse finns i 44 § IsABL.¹²³

¹¹⁸ Airisto – Pulkkinen – Rasinaho (2010), s. 46–47.

¹¹⁹ ”Bolagets ledning skall omsorgsfullt främja bolagets intressen.” (1 kap. 8 § ABL).

¹²⁰ RP 109/2005, s. 40; Airisto – Pulkkinen – Rasinaho (2010), s. 49; Lautjärvi (2017), s. 48.

¹²¹ Östberg (2016), s. 129–137, 139–141.

¹²² ”Forvaltningen av selskapet hører under styret. Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten. [...]” (6 kap. 12 § Aksjeloven).

¹²³ ”The Company’s Board of Directors will undertake Company’s affairs and shall see to it that the Company’s organization and activities be at all times in correct and good condition.[...]” (officiell översättning av 44 § IsABL).

I doktrinen har man ansett att omsorgs- och lojalitetsplikten framträder som en plikt att agera enligt det som är mest förmånligt för bolaget samt genom att styrelsen bör avhålla sig från att utnyttja sin ställning i bolaget på ett sätt som är kontroversiellt med bolagets intressen. Med andra ord har det ansetts att styrelsen uppfyller omsorgs- och lojalitetsplikten genom att sköta bolagets administration på ett vederbörligt sätt, såsom stadgats i lagen.¹²⁴ Dock har det inte förts lika grundlig diskussion gällande omsorgs- och lojalitetsplikten i övriga Norden som det har gjorts i Finland.¹²⁵ I de övriga nordiska länderna används inte tudelningen mellan omsorgs- och lojalitetsplikt, men eftersom uppdelningen förenklar behandlingen av fenomenet kommer jag att använda mig av dessa begrepp i detta stycke.

Omsorgs- och lojalitetsplikten i SvABL innehåller två kategorier: den allmänna lojalitetsplikten och den särskilda lojalitetsplikten. Ansvar är det samma i bägge kategorier, det vill säga att ansvar innehåller både omsorgsfullhet och lojalitet. Till de särskilda lojalitetsplikterna hör olika särskilda ansvarsområden såsom till exempel följande: skyldighet att undvika och informera om intressekonflikter, förbud att otillbörligen motta eller utnyttja förmåner eller andra fördelar i anledning av uppdraget, lydnadsplikt och tystnadsplikt. Vissa av dessa särskilda lojalitetsplikter är härledda från den allmänna lojalitetsplikten, medan andra regleras direkt i SvABL.¹²⁶¹²⁷

Då man värderar huruvida styrelsens omsorgsplikt uppfyllts är det fråga om en objektiv värdering. Man jämför hur en omsorgsfull person skulle ha agerat i motsvarande läge.¹²⁸ Värderingen baserar sig på den så kallade *business judgement rule*, en internationell regel som tar i beaktande att styrelsen ibland är tvungen att ta även riskfyllda beslut. *Business judgement rule* kunde på svenska översättas till regeln om beslut i bolagets verksamhet. Enligt denna regel anses att ett beslut tagits på ett godtagbart sätt då styrelsen haft tillräcklig information och kunskap gällande frågan, beslutet har tagits på rationella grunder och

¹²⁴ Östberg (2016), s. 129–137, 147.

¹²⁵ Bergström – Samuelsson (2015), s. 95.

¹²⁶ Se till exempel 8 kap. 23 § och 8 kap. 23a § SvABL.

¹²⁷ Östberg (2016), s. 145, 158.

¹²⁸ Airisto – Pulkkinen – Rasinaho (2010), s. 47.

beslutet uppehåller lojaliteten mellan styrelsen och aktieägarna.¹²⁹ Denna princip har i finska lagförarbeten formulerats som att det i allmänhet anses att ”tillräcklig omsorgsfullhet har iakttagits när ett avgörande baseras på sådan relevant information som situationer kräver, när informationen har lagts till grund för ett konsekvent beslut eller någon annan åtgärd och när beslutet eller åtgärden i fråga inte har påverkats av intressekonflikter mellan styrelsens medlemmar”.¹³⁰

Lojalitetsplikten innebär att styrelsen främjar bolagets intressen. Detta innebär indirekt även att styrelsen i sitt beslutfattande främjar aktieägarnas intressen, eftersom man i doktrinen och lagens förarbeten ansett att aktieägarnas intressen identifierar sig med bolagets.¹³¹ Således brukar man anse att när styrelsen agerat i linje med vinstsyftet uppfylls även lojalitetsplikten.¹³² Omvänt kan man alltså säga att beslut som inte främjar vinstsyftet och bolagets samt aktieägarnas fördel är förbjudna och kan leda till skadeståndsansvar för styrelsen.¹³³

Bolagets intresse anses generellt vara det samma som alla aktieägares intressen. Det som är till förmån för bolaget brukar i det långa loppet vara till förmån även för aktieägarna. Man bör dock ta i beaktande att man i detta sammanhang med aktieägare avser aktieägarna som ett kollektiv, det vill säga *alla* aktieägare. Detta kommer av den aktiebolagsrättsliga principen om aktieägarnas likställighet. Likställighetsprincipen innebär som utgångspunkt att alla aktier ger lika rätt i bolaget.¹³⁴ Detta betyder att alla aktieägare i bolaget är lika värda och att deras aktier ger lika rätt till ekonomisk avkastning samt rösträtt.¹³⁵ Styrelsen får således inte främja enbart en viss aktieägares intressen. Likställighetsprincipen skyddar

¹²⁹ Salo (2015), s. 32.

¹³⁰ RP 109/2005, s. 41; Se även *Betänkandet av arbetsgruppen för ABL (2004)*, s. 89.

¹³¹ RP 109/2005, s. 41; Airaksinen – Jauhiainen (1997), s. 56; Östberg (2016), s. 66.

¹³² Airaksinen – Jauhiainen (1997), s. 56.

¹³³ Mähönen – Villa (2011), s. 16.

¹³⁴ Likställighetsprincipen uppmärksammas i alla de nordiska länderna. Till exempel i Finland finns principen inskriven i 1 kap. 7 § ABL och i Sverige i 4 kap. 1 § SvABL.

¹³⁵ Bolaget kan välja att i viss grad avvika från likställighetsprincipen till exempel genom att i bolagsordningen ta in bestämmelser om aktier av olika slag som ger olika rösträtt eller olika rätt till avkastning i bolaget (Mähönen – Villa (2016), s. 380–381).

därmed minoritetsaktieägarnas intressen från styrelsens och majoritetsaktieägares opportunism.¹³⁶ Då aktieägarna i bolaget behandlas som ett kollektiv, har man också ansett att då man främjar aktieägarnas intressen främjar man i regel samtidigt även andra intressegruppers intressen och förmåner.¹³⁷ I praktiken brukar dock försäkringen av de andra intressegruppernas intressen vara beroende av till exempel självreglering eller avtalsrättsliga uppgörelser.¹³⁸

2.5.4 Vilken fördel ska styrelsen främja?

Det primära skyddsobjektet i bolaget är aktieägarna. Trots att den finska lagtexten nämner specifikt just bolagets intresse i 1 kap. 8 § ABL som reglerar omsorgs- och lojalitetsplikten, sammanfaller ofta aktieägarnas intressen med bolagets, men de är inte nödvändigtvis alltid desamma.¹³⁹ Vad som egentligen avses med bolagets fördel har inte forskats i särskilt mycket tidigare i historien, utan främst från och med mitten av 1900-talet.¹⁴⁰

I resten av de nordiska aktiebolagslagarnas texter finns ingen direkt regel gällande styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt, men det stadgas om styrelsens ansvar för att se till att bland annat bolagets ekonomiska förhållanden kontrolleras och att bolagets verksamhet sköts på ett vederbörligt sätt. Även här talas alltså om just bolagets förhållanden. Eftersom det i dessa lagar inte specifikt talas om bolagets fördel eller bolagets intressen i samband med lojalitetsplikten finns det i första anblick inte en likadan problemställning gällande begreppets innebörd som i Finland.¹⁴¹

¹³⁶ RP 109/2005, s. 41; *Bergström – Samuelsson (2015)*, s. 30, 147–148; *Mähönen – Villa (2016)*, s. 380.

¹³⁷ RP 109/2005, s. 18; *Lautjärvi (2017)*, s. 20; *Pönkä (2012)*, s. 322; *Sundaram – Inkpen (2004)*, s. 359; *Vahtera (2011)*, s. 156.

¹³⁸ *Lautjärvi (2017)*, s. 20.

¹³⁹ RP 109/2005, s. 41; *Lindholm – Storå (2010)*, s. 411; *Mäntysaari (2013)*, s. 581.

¹⁴⁰ *Pönkä (2013a)*, s. 21–22.

¹⁴¹ SvRP 2004/05:85, s. 219; *Andersson – Segenmark (2013)*, s. 7–8; *Bergström – Samuelson (2015)*, s. 97.

Enligt den svenska doktrinen ska styrelsen i sitt beslutsfattande iaktta bolagets syfte och på detta sätt uppfylla sin lojalitetsplikt. I den svenska och norska doktrinen har man konstaterat att lojalitetsplikten konkretiseras i de situationer där styrelsen har ett intresse som strider mot bolagets. I dessa fall bör styrelsen agera i linje med bolagets intressen istället för styrelsens egna intressen. Således har man inte heller i Sverige eller Norge lyckats undgå den problemsituation som uppstår gällande innehållet av termen ”bolagets intresse”.¹⁴² Även i 131 § Selskabsloven och 48 § IsABL konstateras att en styrelseledamot inte får ta itu med en sådan handling eller verksamhet där styrelseledamotens intressen strider mot bolagets intressen. I den danska och isländska lagen nämns alltså bolagets intresse som term ordagrant, och därför finns tolkningsproblemet även där, på samma sätt som i resten av de nordiska jurisdiktionerna.

Hur uppnår då styrelsen att följa bolagets intressen och fördel vid sitt beslutfattande? Både Pönkä och Bergström anser att det enda sättet att granska bolagets fördel i grund och botten är att se på saken ur vinstsyftets synvinkel.¹⁴³ Doktrinen avser i regel med bolagets fördel alla aktieägares gemensamma fördel som uppnås genom att sträva till att uppfylla vinstsyftet.¹⁴⁴ Detta iakttas i ABL:s och SvABL:s förarbeten¹⁴⁵ och i de övriga nordiska ländernas doktrin.¹⁴⁶ Taxell menar att ”[b]olagsintresset går i huvudsak ut på att bevara företagets ekonomiska status samt att stärka och utveckla bolagets position som företagsenhet”.¹⁴⁷ Jag anser att citatet av Taxell fortfarande är aktuellt i nuläget. Taxells tanke kristalliseras i kontinuitetsprincipen som gäller i aktiebolagsrätten idag. Även i Norge anses styrelsen i sitt beslutfattande främja bolagets intresse genom att säkerställa bolagets ekonomi och genom att bolaget förvaltas med ett fortsatt mål att generera vinst som kan delas ut åt aktieägarna.¹⁴⁸ Förenklat kan man därmed konstatera att styrelsen uppfyller sin

¹⁴² SvRP 2004/05:85, s. 219; Aarbakke – Aarbakke – Knudsen – Ofstad – Skåre (2004), s. 489; Andersson – Segenmark (2013), s. 7–8; Bergström – Samuelson (2015), s. 97.

¹⁴³ Bergström – Samuelson (2015), s. 97; Pönkä (2013a), s. 22.

¹⁴⁴ Airaksinen m.fl. (2010), s. 49; Pönkä (2013a), s. 22; Truyen (2005), s. 105.

¹⁴⁵ SvRP 2004/05:85, s. 219; RP 109/2005, s. 41; Airaksinen m.fl. (1997), s. 56.

¹⁴⁶ SvRP 2004/05:85, s. 219; RP 109/2005, s. 41; Aarbakke m.fl. (2004), s. 489; Airaksinen – Jauhiainen (1997), s. 56.

¹⁴⁷ Taxell (1961), s. 16–17; Taxell (1983), s. 13.

¹⁴⁸ Aarbakke m.fl. (2004), s. 489.

lojalitetsplikt genom att sträva till att bolaget genererar ekonomisk vinst åt bolagets aktieägare. Nedan redogörs för denna tankegång med stöd av doktrinen.

Pönkä och Bergström anser att aktiebolaget är en juridisk konstruktion som finns till för att uppfylla vinstsyftet.¹⁴⁹ För att uppnå vinstsyftet är det i bolagets intresse att stärka bolagets position och ekonomiska ställning samt att sträva till en fortsatt existens för bolaget.¹⁵⁰ Även bland annat Lautjärvi¹⁵¹, Airaksinen, Pulkkinen och Rasinaho¹⁵², Ohlson¹⁵³ samt Mähönen och Villa¹⁵⁴ är på samma linjer som Pönkä och Taxell gällande bolagets fördel. De anser att bolagets intressen i sista hand identifieras med aktieägarnas intressen. Att tänka sig att bolagsintresset identifieras med alla aktieägares intressen tillsammans verkar vara berättigat, med tanke på att det är aktieägarna som bär den faktiska risken över bolagets verksamhet i och med sin investering i aktiekapitalet.

Andra rättsvetare, bland annat Toiviainen och Sjäffjell, har kritiserat detta synsätt och argumenterar att man borde bortse från den traditionella modellen där vinstsyftet är allt i allo och istället se till att vinsten distribueras och skaffas på ett etiskt hållbart sätt. De anser att företagsansvaret borde iakttas i regleringen av vinstsyftet för att bolaget ska kunna sträva efter detta och för att styrelsen ska ta i beaktande företagsansvaret i sitt beslutsfattande.¹⁵⁵ Pönkäs tanke med att vinstsyftet är viktigt för att försäkra aktieägarnas rätt och bolagets egen fördel är i och för sig logisk, men jag håller med Toiviainen och Sjäffjell om att det vore viktigt att även ta i beaktande andra intressegruppers fördel i beslutsfattandet och i diskussionen om bolagets fördel och styrelsens beslutfattande.

¹⁴⁹ Bergström – Samuelson (2015), s. 97; Pönkä (2012), s. 83; Pönkä (2013a), s. 23.

¹⁵⁰ Mäntysaari (2013), s. 584.

¹⁵¹ Lautjärvi (2017), s. 92–93.

¹⁵² Airaksinen m.fl. (2010), s. 49–50.

¹⁵³ Ohlson (2012), s. 55.

¹⁵⁴ Mähönen – Villa (2016), s. 6.

¹⁵⁵ Sjäffjell (2009), s. 105–106; Toiviainen (2004), s. 389–432.

I dagsläget anses bolagets fördel befrämjas av sådana handlingar som gynnar bolagets existens på lång sikt.¹⁵⁶ Vinstsyftet och aktieägarnas gemensamma intresse går här hand i hand med bolagets fördel. De saker som främjar bolagets existens gynnar i regel också vinstsyftet som finns till för att trygga aktieägarnas ställning och deras fördel. Ett bolag som genererar vinst har en tryggad existens eftersom dess ekonomiska ställning är tillfredsställande.

Styrelsen bör ta bolagets syfte, som antagningsvis är att generera vinst, i beaktande vid sitt beslutfattande (förutsatt att det inte stadgas om något annat syfte i bolagsordningen). Vissa forskare anser att ifall bolaget skulle ha flera olika syften skulle det uppstå problem och konflikter och det skulle försvåra styrelsens beslutsfattande. Jensen uttrycker det som att "*[m]ultiple objective is no objective*". Han anser att ett bolag inte kan ha fler än ett syfte, eftersom det orsakar så stor oreda för styrelsens beslutsfattande.¹⁵⁷ Jag bedömer att det är i endast få fall som två konkurrerande syften kan verka i harmoni med varandra och är benägen att dela Jensens synsätt. Sidorestriktioner anser jag dock att bolaget kan iaktta på ett sätt som samtidigt uppfyller både vinstsyftet som huvudsyfte och företagsansvaret som sidorestriktion, genom att ta i beaktande också andra intressegrupper än endast aktieägarnas fördel. Sidorestriktionernas nackdel är dock att de åsidosätts i en situation där företagsansvar som sidorestriktion och vinstsyftet som huvudsyfte står i strid med varandra. Att stadga om företagsansvaret som sidorestriktion eller som ett konkurrerande syfte till vinstsyftet gör styrelsens uppgift därmed problematisk.

Villa anser att styrelsen bör iaktta vinstsyftet vid sitt beslutfattande i huvudsak, men att styrelsen nog också bör ta i beaktande andra aspekter. För att uppnå bästa möjliga beslut ur bolagets synpunkt bör styrelsen ta i beaktande bland annat bolagets verksamhetsomgivning, internationell konkurrens, samhällets struktur, bolagets intressegruppers behov och rättigheter, och med alla dessa faktorer i åtanke göra det beslut som bäst gynnar bolagets fördel.¹⁵⁸ För detta tankesätt används på engelska termen "*enlightened value*

¹⁵⁶ Mäntysaari (2012), s. 586.

¹⁵⁷ Jensen (2001), s. 10–11.

¹⁵⁸ Villa (2017), s. 338.

maximization”¹⁵⁹, som på svenska kunde översättas till upplyst värdemaximering. För att kunna uppnå en så stor vinst som möjligt krävs att bolaget även iakttar sina intressegruppers intressen.¹⁶⁰

Ifall styrelsen i sitt beslutsfattande handlar på ett sätt som inte främjar bolagets fördel och som är i strid med vinstsyftet kan det orsaka problem för styrelsen. Konsekvenserna finns stadgade i aktiebolagslagen. Ett beslut som främjar företagsansvaret men är i strid med vinstsyftet är inte i allmänhet legitimerat. Enligt *ultra vires* -doktrinen anses handlingar som är utanför bolagets syfte, eller rentav strider mot det, ogiltiga.¹⁶¹ De kostnader som uppstår av att främja företagsansvar på vinstsyftets bekostnad kan inte berättigas genom att kategoriseras som vanliga transaktionskostnader. Dessa kostnader anses vara olaglig utdelning av bolagets medel och kan orsaka konsekvenser för styrelsen. Att främja företagsansvar på vinstsyftets bekostnad är därmed inte berättigat.¹⁶²

I dagens läge kan man inte säga att styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt skulle sträcka sig till att gälla företagsansvar och bolagets andra intressegrupper i tillägg till aktieägarna.¹⁶³ Denna typ av reglering som stadgar att styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt sträcker sig att gälla även företagsansvar har tagits i användning i vissa länder, som till exempel i Storbritannien, och kunde möjligen användas även i Norden.

Styrelsen har en krävande uppgift i sitt beslutsfattande. Ett bolag som har valt att till exempel genom självreglering följa företagsansvar bör främja vinstsyftet samtidigt som de iakttar företagsansvaret. För att vara på den säkra sidan är det ofta bättre ur styrelsens synvinkel att vinstsyftet uppfylls och istället möjligen ge efter gällande företagsansvaret. Styrelsen får alltså alltid ta i beaktande företagsansvaret så länge det inte är i strid med vinstsyftet, men är inte tvungen att göra det.¹⁶⁴ Detta är ett av de mest centrala problemen med regleringen i

¹⁵⁹ Även kallad ”*enlightened shareholder value*”.

¹⁶⁰ Nyström – Rajavuori (2014), s. 708.

¹⁶¹ Helminen (2006), stycke 5.2.1 (e-bok); Taxell (1946), s. 290–291.

¹⁶² Bergström – Samuelsson (2015), s. 114–115; Rantakari (2012), s. 169.

¹⁶³ Lautjärvi (2017), s. 116.

¹⁶⁴ Andersson – Segenmark (2013), s. 7–8.

nuläget. Styrelsen gör inte hållbara beslut trots att den skulle ha en möjlighet till det, eftersom pressen att agera i linje med vinstsyftet väger tyngre. Styrelsen missar ofta att se att hållbara beslut inte alltid är i strid med vinstsyftet. Bolagen kunde i större mån ta beslut som främjar företagsansvaret utan att riskera att dessa beslut vore i strid med vinstsyftet.¹⁶⁵

Därmed kan det konstateras att så länge som bolaget inte har valt att bortse från vinstsyftet genom att ta in en avvikande bestämmelse i bolagsordningen, bör bolaget följa det i lagen stadgade vinstsyftet. Så länge som de allmännyttiga handlingarna på lång sikt främjar vinstsyftet har styrelsen rätt, och i vissa fall även skyldighet, att ta dessa handlingar i beaktande. Aktiebolaget är en juridisk person och bör iaktta de inverknings som dess verksamhet har på samhället. Styrelsen kan, men är inte tvungen att, ta företagsansvar i beaktande vid sitt beslutsfattande. Då vinstsyftet kräver sådana gärningar som är i strid med principen om företagsansvar bör styrelsen enligt min mening i dagens rättsläge förbise företagsansvaret och agera enligt vinstsyftet i förmån för aktieägarna.

2.5.5 Bolagets fördel i koncernförhållanden

I den nordiska litteraturen har det förts viss diskussion kring det så kallade koncernintresset.¹⁶⁶ Med koncernintresse avses alla koncernbolags sammanställda ekonomiska helhetsintressen som inte kan sammanställas med de enskilda dotter- eller moderbolagens intressen. Problem gällande koncernintresset uppstår sällan då dotterbolaget ägs i helhet av moderbolaget. Då går vanligtvis moder- och dotterbolagets intressen hand i hand och dotterbolagets styrelse främjar samtidigt både dotterbolagets vinstsyfte och moderbolagets intressen i sitt beslutsfattande.¹⁶⁷

¹⁶⁵ *Sjåffell – Mähönen (2014)*, s. 58.

¹⁶⁶ *Airaksinen m.fl. (2010)*, s. 30–31; *Blummé (1994)*, s. 621–626; *Kaisanlahti (2002a)*, s. 140–141; *Kaisanlahti (2002b)*, s. 12; *Lindholm – Storå (2009)*, s. 415–419.

¹⁶⁷ *Hansen (2003)*, s. 146; *Pönkä (2013a)*, s. 31; *Sjåffell m. fl. (2015)*, s. 108.

Twister kan uppstå i de fall att det finns minoritetsaktieägare som inte har lika intressen med den aktieägare som har den bestämmande makten i bolaget.¹⁶⁸ Såsom ovan konstaterats är aktieägarnas likställighet en av de centrala principerna i aktiebolagsrätten i Norden. Enligt den får inte en enskild aktieägare få en otillbörlig fördel till nackdel för en annan. Likställighetsprincipen uttrycks även i sammanhanget gällande bolagets fördel eller intresse, som såsom ovan konstaterats anses vara alla aktieägares gemensamma fördel. I det fallet att minoritetsaktieägarens intressen är i strid med majoritetsaktieägarnas bör styrelsen alltså välja hela bolagets intressen (inklusive minoritetsaktieägarens) framför majoritetsaktieägarens intressen. Med andra ord läggs det enskilda bolagets intressen framom koncernintresset.¹⁶⁹ Detta är ett exempel på en situation där bolagets och aktieägarens intressen inte stämmer överens.

Samma princip gäller vid utdelning av det enskilda koncernbolagets medel. Ett koncernbolag kan till exempel ge koncernbidrag åt ett annat koncernbolag, men även detta förutsatt att det finns en företagsekonomisk orsak för handlingen. Problemet gällande koncerner är alltså att koncernen betraktas som en ekonomisk helhet, men de enskilda bolagen är ändå tvungna att agera enligt sin egen fördel.¹⁷⁰

Frågan gällande koncernintresset är i grund och botten huruvida bolagets intresse har bättre prioritet än aktieägarnas likställighet. Denna fråga kan inte besvaras på ett entydigt eller enkelt sätt.¹⁷¹ Eftersom utrymmet i denna avhandling är begränsat kommer jag inte att analysera denna fråga närmare, men jag ville ändå lyfta fram frågan eftersom den ger en annorlunda aspekt på intresse-begreppet.

¹⁶⁸ Pönkä (2013a), s. 31; Sjöffell – Richardson (2015), s. 86–87.

¹⁶⁹ Aarbakke m.fl. (2004), s. 222–223; Airaksinen m.fl. (2010), s. 30; Kaisanlahti (2002a), s. 140–141; Lindholm – Storå (2009), s. 419; Pönkä (2013a), s. 31; Sjöffell – Richardson (2015), s. 86–87.

¹⁷⁰ Pulkkinen (1993), s. 173; Pönkä (2013a), s. 32.

¹⁷¹ Pönkä (2013b), s. 34.

2.6 Sammanfattning av den aktiebolagsrättsliga regleringen

För att sammanfatta detta kapitel två kan det konstateras att alla de nordiska aktiebolagslagarna innehåller ett klart ställningstagande gällande aktiebolagets vinstsyfte. Det är i ljus av dessa lagar ostridigt att ett aktiebolags syfte är att generera vinst åt dess aktieägare, ifall inte annat stadgas i bolagsordningen.

I de nordiska länderna finns en omsorgs- och lojalitetsplikt som gäller för styrelsens beslutfattande. Enligt denna bör styrelsen iaktta bolagets intresse och fördel i sitt beslutsfattande. Regleringen av omsorgs- och lojalitetsplikten skiljer sig mellan Finland och övriga Norden. I Finland finns omsorgs- och lojalitetsplikten direkt inskriven i ABL, medan omsorgs- och lojalitetspliktens existens i de andra jurisdiktionerna har konstateras som en rättsprincip i doktrinen som konkretiseras i bestämmelserna om styrelsens uppgifter och jävsföreskrifterna. I omsorgs- och lojalitetsplikten hänvisas till bolagets intresse och fördel.

Styrelsen kan i nuläget ta företagsansvar i beaktande i sitt beslutsfattande så länge som dessa handlingar inte orsakar en konflikt med bolagets fördel, som identifieras med vinstsyftet och således aktieägarnas fördel. Ifall företagsansvaret står i strid med vinstsyftet bör styrelsen enligt det aktuella rättsläget prioritera bolagets fördel och agera i förmån för denna även på bekostnad av företagsansvaret, för att undvika skadeståndsansvar.

3 FÖRÄNDRINGSBEHOV OCH FRAMTIDSANALYS

3.1 Regleringens förändringsbehov

3.1.1 Den nuvarande regleringen av företagsansvar

Företagsansvar är till stor del inte alls reglerat, utan bolag följer dessa principer frivilligt för att förbättra sin ställning gentemot konkurrenter. Den absoluta majoriteten av den existerande regleringen gällande företagsansvar finns i form av självreglering. Självreglering är reglering som är framtagen av en viss bransch eller samhällsgrupp. Att självregleringen är framtagen av bolagen själva kan ses som en positiv sak. Å andra sidan har andra intressegrupper än bolaget i sig självt och möjligen dess aktieägare inte medverkat i framtagandet av självregleringen. Detta kan orsaka att de andra intressegruppernas fördel inte är iakttagen på ett vederbörligt sätt.¹⁷²

För att uppfylla kraven av självreglering ska det finnas ett system för övervakning av regleringen och likaså en mekanism för att lösa möjliga konflikter.¹⁷³ Självregleringen kan finnas till exempel i form av standardavtal eller uppförandekoder, men även i form av certifikat som kan tilldelas ett bolag med en hållbar verksamhet.¹⁷⁴

Fast man i vissa kretsar anser att företagsansvar börjar där lagstiftningen slutar, är dock inte all reglering kring företagsansvar endast självreglering.¹⁷⁵ På vissa branscher och gällande en viss del av bolagen finns normer som främjar företagsansvar.¹⁷⁶ Som exempel kan nämnas till exempel 3a kap. i den finska bokföringslagen (30.12.1997/1336, härafter ”BFL”)

¹⁷² *Gunningham – Rees (1997), s. 364–366; Tala (2007), s. 9.*

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ *Schömann – Sobczak – Voss – Wilke (2008), s. 35–36; Sorsa (2010), s. 50, 60.*

¹⁷⁵ *Andersson – Segenmark (2013), s. 16; Knuutinen (2014), s. 93.*

¹⁷⁶ *Lautjärvi (2017), s. 34–35.*

gällande icke-finansiell rapportering som gäller främst stora börsbolag.¹⁷⁷ Även denna reglering är dock förhållandevis ny, den förnyade lagen trädde i kraft år 2016, medan den första rapporteringen sker i år (2018) gällande uppgifterna från år 2017. Regleringen i BFL härstammar från Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/95/EU (härefter ”EU:s direktiv gällande hållbarhetsredovisning”). Dessa normer är i allmänhet dock tvingande endast för stora börsbolag. Lagstiftning som klart och tydligt skulle motivera eller alternativt förplikta bolag att bära företagsansvar fattas i alla fem nordiska länder.

I tillägg till den ovan nämnda självregleringen och lagstiftningen följer bolagen ofta även helt frivilligt de moraliska krav som samhället ställer på aktörerna på marknaden. Dessa kan vara till exempel krav av konsumenterna, vilket syns i efterfrågan på vissa produkter. Som exempel kan här lyftas fram den växande marknaden av ekologiskt producerade livsmedel. Allt fler konsumenter vill köpa ekologiska produkter och det ökar efterfrågan på ifrågavarande varor. Detta ger upphov till att tillverkarna väljer att producera mer ekologiskt för att uppfylla efterfrågan. Även allt fler investerare är mer medvetna om hållbarhetsaspekter vid val av investeringsmål. En ökad efterfrågan på hållbara investeringsmål har en likadan inverkan som efterfrågan av en viss konsumentvara och bolagen sporras till att vara mer medvetna om sin påverkan på miljön och samhället i stort för att vara attraktiva investeringsmål.¹⁷⁸

Regleringen kommer både från internationella och nationella källor. På EU-nivå finns de mest märkbara riktlinjerna kring företagsansvar inskrivna i EU-strategin för företagens sociala ansvar.¹⁷⁹ Strategins syfte är att bidra till målen som är uppsatta i Europa 2020-strategin.¹⁸⁰ Ett av de viktigaste målen är hållbar tillväxt.¹⁸¹ Det konstateras även att ”[a]nsvarsfullt företagande ger en uppsättning värderingar som kan ligga grund för ett

¹⁷⁷ Ett företag som är av allmänt intresse och som anställer minst 500 personer skall i sin redovisning ta in en icke-finansiell rapport (3a kap. 1 § BFL). Rapporten ska innehålla information om hur den bokföringsskyldige sköter frågor som gäller miljö, sociala förhållanden och personal, respekt för mänskliga rättigheter, bekämpning av korruption och mutor. (3a kap 2 § 1 mom. BFL).

¹⁷⁸ *Lautjärvi (2015)*, s. 126; *Lautjärvi (2017)*, s. 117; *Sjåffell (2011)*, s. 1.

¹⁷⁹ KOM (2011) 681, s. 4.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ KOM (2001) 366, s. 3.

samhälle med minskade klyftor och vara en utgångspunkt till ett hållbart ekonomiskt system”.¹⁸²

3.1.2 Problematiken med frivillig reglering

Den absoluta majoriteten av regleringen av företagsansvar frivillig. Målen som sätts upp i bland annat KOM (2011) 681 och KOM (2001) 366 är värdefulla och viktiga med tanke på de konsekvenser exploateringen i dagens läge har på samhället och miljön. Problematiken ligger i att regleringen är frivillig och att den finns i flera olika källor, som bolagen inte alltid nödvändigtvis ens är medvetna om. De positiva sidorna med frivilligheten är att det ger bolagen en möjlighet att stå ut ur mängden genom att följa den frivilliga företagsansvarsregleringen, och på det sättet kan bolagen som bär företagsansvar använda faktumet i sin marknadsföring och i vissa fall även ta ut en konkurrensfördel på detta sätt. Självregleringen är också ofta upptagen bland aktörerna på marknaden och de har således kunnat påverka innehållet och göra det så passande som möjligt för just deras bransch.¹⁸³

I tillägg till regleringens frivillighet är ett annat substantiellt problem med den nuvarande regleringen i min mening bristen på definition av termen företagsansvar. Även termen ”hållbarhet” är fortfarande abstrakt. Syftet bakom företagsansvarsregleringen är gott, men i praktiken fungerar regleringen inte i den form den finns idag, utan behöver utvecklas. För att ta fram en i praktiken fungerande reglering är det av central betydelse att det är klart för bolagen vad som förväntas av dem för att de ska uppfylla företagsansvarets kriterier.

Sjåfjell menar att det uppstår ett substantiellt problem i och med att regleringen gällande företagsansvar är frivillig, medan den aktiebolagsrättsliga regleringen och vinstsyftet vanligtvis är tvingande för bolagen. Hon delar problemet med frivilligheten i två delar. För det första menar hon att det fattas ett effektivt övervakningssystem och att det leder till att bolagen kan använda företagsansvar i marknadsföringssyfte utan att faktiskt bära

¹⁸² KOM (2011) 681, s. 4.

¹⁸³ *Koskeniemi i Helsingin Sanomat* 9.2.2013.

företagsansvar, och således tunnas hela dess innebörd ut. Ett exempel på detta är bolag som ordnar enstaka dagsprogram för tidigare alkoholister i ett försök att föra allmänhetens uppmärksamhet till dessa goda gärningar för att gömma undan problem och brister i företagets miljöansvar eller liknande. Sådana välgörenhetsgester är inte företagsansvar i begreppets riktiga betoning, utan endast ren välgörenhet. Detta fenomen att företag försöker rengöra sitt rykte genom att använda sig av företagsansvar endast som ett marknadsföringstrick kallas *green washing*. Företag som agerar på detta sätt använder sig av företagsansvar på fel sätt och gynnar i verkligheten inte hållbarheten, utan rider gratis på företagsansvaret för att få ett bättre rykte och således ytterligare öka sin vinst.¹⁸⁴ Att det nuvarande regleringsverket möjliggör detta innebär att det inte finns ett funderande övervakningssystem och det utses inte heller nödvändiga konsekvenser i de fallen att bolagen inte följer regleringen.

För det andra lyfter Sjäffjell fram uppdelningen mellan faktisk lagstiftning å ena sidan och etiska normer å andra sidan. Hennes poäng är att lagen är något som bolagen är tvungna att följa, medan de etiska normerna är frivilliga och därför inte alltid följs. För att bli av med att termen ”företagsansvar” endast används som ett marknadsföringstrick eller som ett sätt att obefogat främja bolagets rykte anser Sjäffjell att det vore av betydelse att bli av med regleringens frivillighet.¹⁸⁵ Regleringen finns i nuläget som sagt främst på nivå av EU-strategier, som inte i någon grad är tvingande för bolagen, utan helt frivilliga att ta i beaktande.

För att göra andelen bolag som följer den frivilliga regleringen av företagsansvar större finns olika slag av rapporteringsskyldigheter. Ett företag som följer den frivilliga regleringen har ingen tröskel till att öppna upp sin verksamhet för allmänheten och att publicera rapporter om hur hållbarheten främjas. Rapporteringen är även ett sätt som företagen kan använda sig av då de vill bygga upp en ansenlig bild av sin verksamhet för konsumenterna. Eftersom

¹⁸⁴ Sjäffjell (2011), s. 5–7.

¹⁸⁵ Ibid.

bolagen dock sällan får någon påföljd av att inte uppfylla rapporteringskraven, är tröskeln att undgå att rapportera inte stor.¹⁸⁶

Arbets- och näringsministeriet har gjort en undersökning gällande företagsansvar och självreglering där man undersöker hur den frivilliga regleringen fungerar och där man försöker hitta alternativa bättre regleringsmöjligheter.¹⁸⁷ Det konstateras att i dagens läge är motivet för att bära företagsansvar i allmänhet att kunna använda ”hållbarhetsstämpeln” till nytta i bolagets marknadsföring.¹⁸⁸ Det kan vara fråga om att lyfta fram hållbarhetsinitiativ och bolagets allmänna agerande, eller om konkreta certifikat och symboler som företaget kan använda sig av i sin marknadsföring. Dessa symboler kan vara till exempel miljömärken eller symboler för produktens ursprung som kan tryckas på varans förpackning eller bolagets marknadsföringsmaterial. För att få använda dessa certifikat och symboler krävs att bolagets verksamhet eller produkten i sig självt uppfyller en viss förutsedd standard, som i sin tur främjar hållbarheten och företagsansvaret.¹⁸⁹

I arbets- och näringsministeriets publikation riktas kritik gentemot självregleringen. Speciellt för stora multinationella bolag med långa leverantörskedjor kan det vara svårt att genomföra företagsansvaret på alla produktionsnivåer. Ens att informera om en viss reglering eller standard ända till den lägsta nivån i kedjan kan orsaka huvudbry, för att inte tala om problemen som kan uppstå vid bevakningen av huruvida de givna anvisningarna följs.¹⁹⁰ För att undvika problemet gällande övervakning har flera bolag övergått till ett implementeringssystem där man vill avgå från bevakningen och istället arbeta för att alla delar av leverantörs- och distributionskedjorna implementerar anvisningarna gällande företagsansvar i hela sin egen verksamhet. Så här agerar till exempel storföretag som H&M och Zara i sina uppköpskedjor som tidigare har orsakat stora nyhetsrubriker på grund av uppståndelser gällande bland annat leverantörernas arbetsförhållanden.¹⁹¹

¹⁸⁶ Knuutinen (2014), s. 97.

¹⁸⁷ Sorsa (2010), s. 11.

¹⁸⁸ Sorsa (2010), s. 17.

¹⁸⁹ Sorsa (2010), s. 89–90.

¹⁹⁰ Sorsa (2010), s. 49; Telljohann – da Costa – Müller – Rehdeldt – Zimmer (2009), s. 54.

¹⁹¹ Sorsa (2010), s. 53.

3.1.3 Klimatproblem medför förändringsbehov

I takt med att globaliseringen fortsätter kommer det att finnas behov av ett ökat företagsansvar, eftersom globaliseringen har betydande konsekvenser för bland annat miljön. Företagsansvar täcker givetvis många andra områden i tillägg till miljön, men miljöproblemen och den globala uppvärmningen är i dagsläget de faktorer som väger tyngst i diskussionen kring regleringens förändringsbehov. Den nuvarande aktieägarcentrerade modellen iakttar inte dessa andra intressegrupper i den grad det är nödvändigt för att minska på klimatproblemen.¹⁹² I framtiden kommer konsumenterna och bolagens intressegrupper högst antagligen att kräva radikalare åtgärder än olika slag av bolagens interna program för företagsansvar.¹⁹³ Jag tror att det förr eller senare kommer att vara nödvändigt att bolagen tar in bestämmelser om företagsansvarets väsentlighet i bolagsordningen, och jag antar att det även kommer att komma en tidpunkt då företagsansvar kommer att hitta sin väg in i lagstiftningen.

Att hitta en lösning på förändringsbehovet och att implementera normerna från EU-nivå är en stor utmaning. Problematiken som klimatproblemen och förändringsbehovet orsakar för aktiebolags verksamhet och den aktiebolagsrättsliga regleringen kristalliseras klart i följande citat ur en svensk regeringsproposition:

”En av de största utmaningarna i strävan att uppnå en hållbar global utveckling är att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och negativ påverkan på miljö, naturresurser och människors hälsa.”¹⁹⁴

¹⁹² *Sjåffjell – Richardson (2015)*, s. 84.

¹⁹³ *Lautjärvi (2017)*, s. 34–35; *Ohlson (2012)*, s. 94; *Sjåffjell – Richardson (2015)*, s. 79.

¹⁹⁴ I propositionen lyfts fram olika exempel på denna negativa påverkan. Dessa kan bestå av bland annat utsläpp som orsakar problem för miljön, men också i vatten- och avloppssystem på fattiga människors resurser bekostnad. Sverige vill kunna vara en föregångare i utvecklingen av miljömässig hållbarhet, och hoppas på att genom att satsa på ett långsiktigt nationellt hållbarhetsperspektiv kunna påverka och stödja dessa visioner även i utvecklingsländer, där exploateringen har mest betydande konsekvenser (SvRP 2002/03:122, s. 26).

Regleringen är till vissa delar bristfällig, och på grund av otillräckliga medel för övervakning och sanktioner är det lätt hänt att bolag smiter från sitt ansvar. Då företagsansvaret i nuläget regleras i form av självreglering, är det inte alla aktiebolag som följer dessa självregleringsnormer. Regleringen i dagsläget är ohållbar och således är en förändring oundviklig. För att förändra på nuläget krävs att synen på aktiebolagens verksamhet förändras från ett aktieägar- och vinstcentrerat synsätt åt ett mer hållbart håll.¹⁹⁵ Jag anser att dessa två vägar (reglering i lag och förändring av den aktieägarcentrerade modellen) för företagsansvarets utveckling inte är alternativa, utan båda kommer att inträda stegvis.

Regleringen har ständigt utvecklats, och jag är övertygad om att den utvecklingen kommer att fortsätta. Följande steg i utvecklingen är antagligen att självregleringen kommer att övergå till någon form av reglering som är ett steg mer förpliktigande för bolagen att följa än den nuvarande självregleringen. Eftersom alla bolag inte kommer att följa självregleringen kring företagsansvar så länge som de inte är tvungna att göra det, kommer allt fler bolag att från konsumenternas och andra intressegruppers sida bli pressade till att ta in bestämmelser om företagsansvar i bolagsordningen. Det tredje steget i den möjliga framtida utvecklingen av företagsansvarsregleringen kunde vara att förr eller senare i alla fall delvis kommer att finnas inskriven i lagstiftningen.¹⁹⁶ Såsom ovan nämnts, finns redan viss reglering på lagnivå, men den gäller i nuläget främst börsbolag.

En utgångspunkt för att utveckla företagsansvar, oberoende om det görs på nivå av lag eller självreglering, är att hitta en klar definition på vad företagsansvar egentligen innebär. Eftersom ingen enhetlig definition ännu finns, är det svårt att kunna ta fram ett integrerat regelverk. I EU har man gett detta flera försök, det senaste i form av ovan nämnda KOM (2011) 681. För att kunna få fram ett fungerande system av regler gällande företagsansvar är det nödvändigt att ha en etablerad definition av vad företagsansvar är och vilka saker som tillhör dess krets och vad som förväntas av bolagen för att de ska anses uppfylla kriterierna för företagsansvar.

¹⁹⁵ *Lautjärvi (2017)*, s. 34–35.

¹⁹⁶ *Lautjärvi (2017)*, s. 34–35; *Ohlson (2012)*, s. 94.

3.1.4 Internationella synpunkter

Diskussionerna kring företagsansvar är ständigt heta och det publiceras jämt nyheter som tangerar fenomenet. Man vill hitta en balans mellan å ena sida bolagens syfte att vara så framgångsrikt som möjligt och å andra sidan att ta hand om vår planet på ett så hållbart sätt som möjligt. Det läggs enorma resurser på att studera ämnet, vilket ger en bild av hur viktigt företagsansvar är. Vid Oslo universitet finns en hel forskningsavdelning som ägnar sig åt att studera företagsansvar.¹⁹⁷

I den internationella diskussionen betonas problem såsom ovan nämnda *green washing*. Det anses att bolag som obefogat använder sig av ord och termer som ”företagsansvar”, ”CSR” och ”hållbarhet” i sin marknadsföring helt oberättigat gynnas av den positiva klangen som termerna identifieras med. Då sätts de bolag som verkligen bär sitt strå till stacken och tar företagsansvaret allvarligt i en sämre position bland de konkurrerande bolagen som fortsätter att satsa hårt på vinstsyftet på företagsansvarets bekostnad och använder sig av *green washing* för att täcka de negativa inverkningarna dess verksamhet har i samhället. Detta borde behandlas och åtgärdas för att istället gynna de bolag som verkligen agerar i linje med företagsansvaret.¹⁹⁸

I juridisk litteratur har den aktieägarcentrerade modellen på den senaste tiden kritiserats. Enligt Intergovernmental Panel on Climate Change (härefter ”IPCC”) kunde man med den existerande teknologin redan kunna förminska utsläppen av växthusgas märkbart.¹⁹⁹ Sjäffjell menar att en av orsakerna till att utsläppen inte minskar och att man inte aktivt arbetar för att använda sig av nämnda teknologi är att den aktieägarcentrerade modellen står i vägen.²⁰⁰ Även Stout anser att man borde ersätta den aktieägarcentrerade modellen med en ny modell som bättre främjar hela samhällets fördel.²⁰¹ Dessa synsätt prioriterar den

¹⁹⁷ Forskningsgruppen *Companies, Markets and Sustainability* vid den juridiska fakulteten vid Oslos universitet forskar kring bolag och företagsansvar.

¹⁹⁸ Sjäffjell (2011), s. 9.

¹⁹⁹ Bernstein m.fl (2007), s. 475–477.

²⁰⁰ Sjäffjell (2011), s. 3.

²⁰¹ Stout (2012), s. 7; Villa (2017), s. 336.

intressentcentrerade modellen och lyfter de andra intressegruppernas fördel till samma nivå som aktieägarnas. Villa betonar dock att det kunde vara problematiskt att ställa andra intressegrupper på samma linje som aktieägarna, eftersom det i slutändan ändå är enbart aktieägarna som bär residualrisken för aktiebolagets verksamhet.²⁰²

Vissa forskare i Norden, bland annat Sjøfjell och Mähönen, har framfört att man i de nordiska aktiebolagslagarna borde ta in en ny särskild norm gällande aktiebolagets syfte. Det har ansetts att man på så grundläggande nivå som i aktiebolagslagen borde ta ställning till företagsansvar. Enligt denna syn skulle aktiebolagets syfte istället för vinstgenerering vara hållbarhetsorienterat. Sjøfjell och Mähönen menar att aktiebolagets syfte borde vara ”värdemaximering inom ramen för planetens gränser²⁰³”.²⁰⁴ Tanken vore att balansera aktieägarnas och de andra intressegruppernas intressen inom gränserna för planetens hållbarhet samt att förplikta styrelsen att bära ansvar över att företagsansvaret iakttas.²⁰⁵ Till detta är det en lång väg att gå från nuläget, och det kan kännas som en väldigt extrem tanke att ta in företagsansvar som en aktiebolagsrättslig grundprincip. Världen fortsätter ändå ständigt att utvecklas och mänskligheten är allt mer medveten om hållbarhet, så möjligen är det någon gång i framtiden rimligt att företagsansvar regleras på en grundläggande nivå i lagen.

Ovan har nämnts att till följd av EU:s direktiv gällande hållbarhetsredovisning finns i Norden vissa plikter att redovisa också icke-ekonomiska uppgifter i samband med den årliga redovisningen. Sådana redovisningsskyldigheter har kritiserats internationellt. Det anses att skyldigheten att rapportera inte egentligen leder till att bolagen förändrar sin verksamhet, eftersom rapporteringen ofta är ytlig och inte kräver särskilda åtgärder. Det fattas också en klar definition på vad den eftersträvade hållbarheten är och vad de icke-ekonomiska uppgifterna som skall rapporteras skall innehålla. För att rapporteringen skulle ha önskad

²⁰² Villa (2017), s. 336.

²⁰³ Med planetens gränser menas bland annat klimatuppvärmningen, förlust av biodiversitet, begränsade sötvattenresurser och förorening av hav (Sjøfjell – Mähönen (2014), s. 60; Stockholm Resilience Centre 17.8.2018).

²⁰⁴ Sjøfjell – Mähönen (2014), s. 59.

²⁰⁵ Sjøfjell – Mähönen (2014), s. 58–62; Sjøfjell i *De nye meninger* 9.8.2018.

effekt argumenterar Sjøfjell att det till stöd för rapporteringen skulle krävas lagstiftning som ålägger en skyldighet på bolagen att uppehålla en hållbar verksamhet samt för styrelsen att ta detta i beaktande i sitt beslutsfattande. Detta skulle genomföras genom att i lagstiftningen ta in hållbarhetsaspekten vid regleringen av aktiebolagets syfte och också genom att ta in en skyldighet för styrelsen att främja hållbarhet i sitt beslutstagande och i styrelsens uppgifter allmänt. Detta kunde ske till exempel genom att styrelsen skulle ha en skyldighet att ta fram en verksamhetsplan där det skulle framgå hur bolaget i praktiken kommer att främja företagsansvar på lång sikt.²⁰⁶

Den internationella diskussionen kring företagsansvar kretsar alltså främst kring problemet gällande regleringen. Som ovan nämnts är frivilligheten enligt många problematisk och en stor del av de internationella experterna arbetar för att ta i bruk ett i lag reglerat företagsansvar. Man vill speciellt ändra på det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet som är i strid med företagsansvaret. Det anses vara för lätt för bolagen i dagsläget att använda företagsansvaret som ett marknadsföringstrick istället för att verkligen gynna hållbarheten.²⁰⁷

3.2 Företagsansvarets framtid

3.2.1 Utveckling av regleringen i aktiebolagslagen

Ett konkret förslag till att införa företagsansvar i regleringen är att sträcka styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt till att gälla företagsansvar och bolagets andra intressegrupper, till skillnad från nuläget då omsorgs- och lojalitetsplikten endast täcker bolagets och såsom ovan i kapitel 2.5.4 förklarats, även aktieägarnas fördel. Denna metod har redan använts i Storbritannien. I 172 § Companies Act 2006 (sv. bolagslagen, härafter "CA") stadgas att styrelsen skall handla i god tro och på ett sätt som de tror att befrämjar bolagets framgång

²⁰⁶ Sjøfjell (2011), s. 10–12; Sjøfjell – Johnston – Anker-Sørensen – Millon (2015), s. 147.

²⁰⁷ Sjøfjell – Mähönen (2014), s. 59.

till förmån för aktieägarna som ett kollektiv och på ett sätt som även iakttar bolagets andra intressegruppers intressen, såsom bolagets inverkan på samhället och miljön.

Det problem som kunde uppstå av att införa denna typ av reglering i de nordiska aktiebolagslagarna vore ansvarstagandet i det fall att styrelsen bryter mot normen. Enligt de nordiska aktiebolagslagarna har styrelsen ett ansvar att följa lagstiftning och kan bli skadeståndsskyldig gentemot bolaget och aktieägarna ifall detta inte görs. Oklart skulle vara huruvida styrelsen kunde bli skadeståndsskyldig mot bolagets andra intressegrupper och till exempel staten för att inte ha följt en sådan typ av norm som till exempel 172 § CA. Det kunde leda till skadeståndskrav och komplicerade tvister, vilket man traditionellt sett har velat undvika i nordisk rätt.²⁰⁸ De engelska domstolarna har hittills inte heller behövt ta ställning till hur styrelsens skyldigheter vid beslutfattandet i praktiken påverkas av denna regel, och rättsläget är därför ställvis oklart.²⁰⁹

Vissa forskare anser dock att en bestämmelse i stil med 172 § CA inte är nära intill tillräcklig för att säkra företagsansvarets ställning. 172 § CA innebär en form av sidorestriktion. Sidorestriktionen innebär att med vinstsyftet kombineras ett annat syfte, i detta fall företagsansvar. Huvudsyftet är ändå att generera vinst åt aktieägarna.²¹⁰ Sjäffjell anser att detta är en positiv vändning, men att så länge som vinstsyftet finns kvar som det främsta syftet kommer företagsansvaret åsidosättas precis på samma sätt som det åsidosätts i dagsläget.²¹¹

Det har även föreslagits att man borde ta in reglering gällande styrelsens uppgifter som skulle gynna hållbarheten. Det har föreslagits att man i lojalitetsplikten borde ta in även en lojalitetsplikt gentemot samhället och bolagets andra intressegrupper, i tillägg till den nuvarande lojalitetsplikten som förpliktar styrelsen att agera lojalt gentemot bolaget och dess aktieägare. Enligt denna tankegång skulle styrelsen ha en skyldighet att se till att dess beslut

²⁰⁸ *Lautjärvi (2017)*, s. 116.

²⁰⁹ *Ohlson (2012)*, s. 90.

²¹⁰ *Ohlson (2012)*, s. 261.

²¹¹ *Sjäffjell (2011)*, s. 16; *Sjäffjell m.fl. (2015)*, s. 99.

försäkrar att vinstsyftet uppfylls på ett sätt som främjar även hållbarhet och hålls inom de gränser vår planet resursmässigt har. Styrelsen skulle ha en skyldighet att agera då de märker att bolagets verksamhet går i en riktning som inte är hållbar.²¹²

Alternativet att reglera företagsansvar genom att förändra regleringen av vinstsyftet samt styrelsens uppgifter och ansvarsområden i aktiebolagslagen har varit aktuellt nyligen i Norge, då Sjøfjell i sin artikel utmanar det Norska justitieministeriet att ta in reglering i Akjesloven just gällande styrelsens plikt att främja företagsansvaret.²¹³ Även Mähönen tar upp temat i en kort artikel samt på Twitter, där han föreslår att detta kunde vara en möjlighet även i Finland, ifall självregleringen gällande företagsansvar inte utvecklas. Mähönen betonar vikten av att hitta en lösning på företagsansvarsregleringen så fort som möjligt, eftersom planetens resurser är väldigt begränsade.²¹⁴

Å andra sidan lyfter bland annat Knuutinen fram att det även finns negativa sidor med att införa reglering gällande företagsansvar i lagstiftningen. Lagstiftningen är ofta inte precist formulerad och den rymmer ofta kryphål som bolagen kan använda för att inte vara tvungna att följa lagstiftningen. Han lyfter även fram att då en rättslig norm innehåller ett förbud, är den omvänt även en tillåtande regel, eftersom man kan tolka regeln som att det som inte är förbjudet är tillåtet. Även detta faktum kan visa sig vara problematiskt, ifall bolagen skulle välja att tolka regleringen på detta sätt.²¹⁵

Skog betonar att det är viktigt att inte välja att lägga värde på företagsansvaret på vinstsyftets bekostnad. Han menar att det genom tiderna har varit klart att en ekonomisk tillväxt på marknaden gynnar även samhället i stort. För att kunna uppehålla en god ekonomisk ställning i samhället bör bolagen sträva efter vinst. Ifall vinstsyftet helt skulle frånses skulle kapitalmarknadens och hela ekonomins ställning vara oviss.²¹⁶

²¹² Sjøfjell – Mähönen (2014), s. 61.

²¹³ Sjøfjell i *De nye meninger* 9.8.2018.

²¹⁴ Mähönen på Twitter 13.8.2018; Mähönen via LinkedIn Pulse 16.8.2018.

²¹⁵ Knuutinen (2014), s. 96.

²¹⁶ SvRP 2002/03:122, s. 16; Skog (2015), s. 17.

Det har främst förts diskussion om att förändra just den aktiebolagsrättsliga regleringen. Hållbarhet överlag regleras också i andra regelverk, såsom miljölagstiftning. I miljölagstiftning finns till exempel olika gränser för utsläpp och system för miljölov och licenser. Det har ansetts att företagsansvar borde regleras i just aktiebolagslagen eftersom aktiebolagslagen påverkar aktiebolagets verksamhet som en helhet. Miljölagstiftningen inverkar endast på bolag som har en sådan verksamhet som har effekter på just miljön. Företagsansvaret täcker dock så mycket mer än endast miljöaspekter att det därför vore viktigt att reglera företagsansvar just i aktiebolagslagen. Aktiebolagslagen har historiskt sett reflekterat samhällets behov av reglering och starkt präglats av samhällets ekonomiska och politiska aspekter.²¹⁷ I ljuset av detta faktum skulle det ur min synpunkt vara ett naturligt steg framåt att reglera företagsansvar i just aktiebolagslagen.

Företagsansvaret är ett globalt fenomen och således kan även problem gällande dess internationellhet uppstå. Lagstiftning gäller i huvudsak endast inom en viss stats gränser, men företagsansvaret är ett globalt fenomen. Det kunde alltså vara svårt att reglera företagsansvaret med nationella regler.²¹⁸ Därför kunde det vara en bra lösning att regleringen skulle komma från EU-nivå. Då skulle den vara tvingande för ett större antal rättssystem, vilket skulle göra att regleringen har en större inverkan på hur företagsansvaret uppfylls.²¹⁹ Ett alternativ kunde även vara att aktivera det nordiska lagstiftningssamarbetet på denna front. Eftersom de nordiska aktiebolagslagarna är väldigt lika kunde det vara möjligt för de nordiska länderna att arbeta för en gemensam lösning på frågan gällande företagsansvarsregleringen. Dock bör den regleringen vara i linje med den på EU-nivå, men samarbetet kunde gälla att hitta en bra modell för implementeringen av EU-regleringen. De nordiska länderna kunde även samarbeta för att inverka på innehållet av framtida EU-reglering.

²¹⁷ *Sjåffjell (2011)*, s. 13.

²¹⁸ *Knuutinen (2014)*, s. 96.

²¹⁹ *Sjåffjell – Anker-Sørensen (2013)*, s. 33.

3.2.2 Utveckling av självregleringen

Istället för tvingande reglering kunde man även tänka sig att fortsätta utveckla självregleringen. Då det gäller självreglering skulle det vara viktigt att det inom en bransch finns alternativa, konkurrerande självregleringsverk. Att ha flera olika system för självreglering är inte kostnadsmässigt effektivt, men nödvändigt för att inte ge en enstaka aktör monopolställning på marknaden.²²⁰

En fortsatt utveckling skulle öka bolagens motivation till att utveckla sin verksamhet i linje med självregleringen och certifikaten och på så sätt ställa sig i en bättre nivå på marknaden och i slutändan kunna höja priset på den utbudna produkten eller servicen. Dock är det givetvis någon som skulle bära kostnaderna också för utvecklingen av självregleringen. Eftersom självregleringen arrangeras av privata aktörer på det sätt som de anser vara bäst passande, finns det ofta en stor risk att kostnaderna fördelas ojämnt.²²¹

De här nämnda punkterna är de samma för- och nackdelar som finns gällande självregleringen i dagsläget. Därför anser jag att för att verkligen utveckla regleringen och få den att nå ett större antal aktörer vore det bra att i tillägg till självregleringen utveckla någon form av lagstiftning gällande företagsansvar, också gärna på EU-nivå. Att ha reglering på EU-nivå vore viktigt eftersom flera parallella nationella lagstiftningar skulle kunna göra att man skulle kunna välja att grunda bolag i sådana stater med mildast reglering. Det skulle i värsta fall kunna uppstå ett liknande fenomen som idag existerar i samband med skatteplanering.²²²

²²⁰ Sorsa (2011), s. 19.

²²¹ Sorsa (2011), s. 20.

²²² Sjäffjell – Anker-Sørensen (2013), s. 13.

3.2.3 Förmånsbolag och allmännyttiga samfund

Såsom nämnts ovan i kapitel 2.4, har det av nordiska forskare framförts en tanke om en förnyad aktiebolagslagstiftning som skulle ta i beaktande bolagens företagsansvar som en del av verksamhetens syfte. I USA har denna idé redan använts i praktiken. Den icke-statliga organisationen B Lab, som har som syfte att främja ett mer hållbart samhälle, har kommit fram med en modellagstiftning som förpliktar bolag att på ett hållbart sätt ta i beaktande dess olika intressegruppers fördelar. Ett bolag som direkt på bas av lagstiftning bör agera hållbart kallas enligt denna modell för ”*benefit corporation*” (102 § Model Benefit Corporation Legislation, version 4.4.2016, härafter ”MBCL”). För denna term finns ingen svenskspråkig etablerad översättning, men man kunde kalla dessa med termen ”förmånsbolag”. Tio delstater i USA har implementerat denna typ av lagstiftning, om inte precis som modellen, i alla fall delvis. Med förmånsbolag avses enligt MBCL alltså en helt ny bolagsform som baserar sig på aktiebolaget, men som även är inriktat på att främja hållbarhet.²²³

Förmånsbolag är alltså en liknande bolagsform som aktiebolag, men enligt MBCL bestäms i tillägg till vinstsyftet även ett annat syfte åt bolaget. Detta är det första kännetecknet för förmånsbolagen. Andra kännetecken för förmånsbolag är att det är styrelsens ansvar att uppfylla de syften som bolaget givits, bolagets intressegrupper ska ges rätt att föra talan för att uppfylla det allmännyttiga syftet samt att bolaget har en rapporteringsskyldighet gällande uppfyllandet av det allmännyttiga syftet. MBCL utgår ifrån att bolaget följer allmän bolagslagstiftning till den del MBCL inte stadgar annat. Nyckeln gällande förmånsbolag ligger alltså i att iaktta allmännyttigheten i bolagets syfte.²²⁴

Kunde förmånsbolag vara en möjlighet för företagsansvarets uttryck i Norden i framtiden? De nordiska aktiebolagslagarna utgår ifrån vinstsyftet. Ett bolag vars syfte är att generera vinst kan endast ta allmännyttiga intressen i beaktande till den räckvidd som dessa handlingar på lång sikt främjar vinstsyftet.²²⁵ Såsom ovan framkommit kan man avvika från

²²³ B Corps 31.5.2018.

²²⁴ Kärki (2017), s. 161.

²²⁵ Airaksinen m.fl. (2010), s. 26, 33–34; Mähönen – Villa (2016), s. 358–360, 375–378.

vinstsyftet genom att stadga om det i bolagsordningen. Bolaget kan alltså bestämma att ta in liknande bestämmelser i sin bolagsordning som MBCL innehåller. Problem kan, såsom tidigare konstaterats, lätt uppstå i bolag med flera konkurrerande syften.²²⁶

Det bör observeras att reglerna i MBCL innebär att bolaget tar in ett konkurrerande syfte vid sidan om vinstsyftet. På så sätt kan bolaget fortsatt medverka till samhällets fortsatta goda ekonomiska ställning och även generera vinst åt sina aktieägare. Ett bolag kan såsom ovan konstaterats även helt åsidosätta vinstsyftet och verka för ett allmännyttigt ändamål.

Allmännyttiga samfund får stöd i Finland genom vissa lättnader i beskattningen. Om skattskyldigheten för allmännyttiga samfund stadgas i 3 kap 23 § inkomstskattelagen. Ett allmännyttigt samfund är skattskyldigt för näringsverksamhet. Dock finns det vissa i lagen specificerade verksamhetsområden som enligt inkomstskattelagen ordnas för att stöda finansieringen av bolagets allmännyttiga syfte, och som inte anses vara näringsverksamhet och därmed är ett allmännyttigt samfund befriat att betala skatt för sådan verksamhet.²²⁷ Skattelättnaderna tilldelas alltså samfund vars syfte helt klart inte är att tilldela vinst åt sina delägare, och dessa lättnader är därmed inte direkt tillämpliga på aktiebolag som följer regleringen av vinstsyftet. Jag lyfter trots detta fram skattelättnaderna för allmännyttiga samfund, eftersom det kunde vara något som kunde användas för att uppmuntra bolag till ett delvis hållbart syfte. Man kunde möjligen ge skattelättnader även åt sådana bolag som vid sidan om vinstsyftet har ett syfte som är inriktat på att främja hållbarhet eller företagsansvar.

MBCL:s krav på andra intressegruppers än aktieägarnas rätt att föra talan kunde orsaka huvudbry. Traditionellt sett har man åt aktieägarna gett rätt att använda olika rättsskyddsmedel gentemot styrelsen för att säkra sin ställning i bolaget. Denna utvidgade rätt att föra talan skulle enligt Kärki inte passa in i ABL, och den skulle egentligen inte heller

²²⁶ Kärki (2017), s. 161.

²²⁷ Som exempel nämns i lagen till exempel ”inkomst som samfundet för finansiering av sin verksamhet har fått genom att anordna lotterier, basarer, idrottstävlingar, dans- och andra nöjestillställningar, varuinsamlingar och annan därmed jämförbar verksamhet, inte heller inkomst som erhållits genom serverings-, försäljnings- och annan sådan verksamhet i samband med ovan nämnda tillställningar,[...]” (3 kap. 23 § 3 mom. inkomstskattelagen).

behövas, eftersom den gäller just förmånsbolag som är en annan bolagsform än aktiebolag, vilka regleras i ABL.²²⁸ Att utvidga rätten att föra talan till andra intressegrupper än aktieägarna kunde ge upphov till chikan-artiga käromål för att pressa styrelsen till ett önskat beslut.²²⁹

Att hämta in ny lagstiftning och en ny bolagsform i de nordiska länderna verkar inte vara nödvändigt. MBCL syftar till att öka styrelsens möjligheter till övervägande, eftersom lagstiftningen på denna punkt är striktare i USA än i Norden. Som idé är MBCL bra och dess värden kunde inkorporeras i de nordiska länderna genom bestämmelser i bolagsordningen. Fördelen, och samtidigt den största nackdelen, med detta är att styrelsens prövningsrätt skulle utvidgas. Den kunde å ena sidan bättre ta i beaktande intressegruppernas intressen, men å andra sidan skulle aktieägarna utsättas för en större risk än utan dessa bestämmelser i bolagsordningen.²³⁰

²²⁸ *Kärki (2017)*, s. 167.

²²⁹ *Chu (2013)*, s. 186.

²³⁰ *Kärki (2017)*, s. 175–176.

4 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Företagsansvarets utveckling började i USA och forskningen kring företagsansvar aktiverades i mitten av 1900-talet. I dagens läge anses företagsansvar vara ett allt viktigare fenomen som påverkar företagets verksamhet i stor skala. Konsumenterna är allt mer medvetna om de konsekvenser företagets verksamhet har på miljön och samhället, och för att ge svar på efterfrågan strävar allt fler bolag till att uppnå konsumenternas krav på hållbarhet.

Aktiebolag har visat sig vara en effektiv och fungerande bolagsform för att bedriva näringsverksamhet. Det som gör bolagsformen ännu mer attraktiv är aktieägarnas begränsade ansvar, det så kallade residualansvaret.

Ett aktiebolags syfte är att generera vinst åt dess aktieägare, ifall annat inte bestämts i bolagsordningen. De aktiebolagsrättsliga reglerna om vinstsyfte och styrelsens omsorgs- och lojalitetsplikt finns till för att skydda bolaget från ekonomisk förlust. Eftersom aktieägarnas och bolagets intressen identifieras med varandra skyddas även aktieägarna genom dessa regler. Grundidén i aktiebolagsrätten är att aktiebolaget ska generera vinst åt dess aktieägare.

Reglering av företagsansvar saknas i stora delar i nuläget. Den reglering som finns, finns främst i form av självreglering. Eftersom självregleringen är dispositiv för bolagen hamnar den vika för aktiebolagslagen i en situation där dessa två kolliderar. Min slutsats gällande den första delen av avhandlingens frågeställning är att styrelsen är strikt bunden till aktiebolagslagens vinstsyfte ifall det inte stadgas annorlunda i bolagets bolagsordning, vilket är förhållandevis ovanligt. Denna kollision anses vara ett problem och är något som rättsvetare vill hitta en lösning till.

Utgångspunkten i aktiebolagsrätten är traditionellt sett den aktieägarcentrerade modellen. Jag anser att den strikta uppdelningen mellan en aktieägarcentrerad- och intressentcentrerad modell är föråldrad. För att kunna utveckla nuläget är det nödvändigt att inte haka upp sig

på denna traditionella tudelning. Jag hoppas och antar att framtiden kommer att ändra på aktiebolagslagen och likställa företagsansvaret med vinstsyftet på ett sätt som gör att bolagens verksamhet går i en hållbarare riktning. Dock tror jag att det inte kommer att hända över en natt, och därför bör små förändringar, såsom det gjorts i Storbritannien, tas in som en början till en större förändring gällande aktiebolagens syfte. Jag tror att det i framtiden krävs att vi ser förbi dessa strikta aktie- och intressentcentrerade modeller och kan tänka oss ett system som innehåller något av dem båda för att samtidigt kunna säkra både den ekonomiska tillväxten och ett hållbart samhälle.

Traditionellt sett har bolagens strävan till vinst ofta förutom positiva konsekvenser för ekonomin också negativa följder för andra delar av samhället, såsom till exempel miljön. Av denna orsak finns det regler om företagsansvar. Bolagen bör alltså se till att deras verksamhet håller sig inom gränserna för vad samhället och miljön klarar av för att kunna fortsätta att hållbart existera. Att uppfylla både vinstsyftet och företagsansvaret hör till styrelsens uppgifter. De aktiebolagsrättsliga reglerna är tvingande och att avvika från dem kan orsaka styrelsen skadeståndsansvar. Då handlingar som främjar företagsansvaret främjar även bolagets vinstsyfte, orsakas det inget problem mellan dessa två. Fallet är dock annorlunda då det uppstår en konflikt mellan den aktiebolagsrättsliga regleringen och företagsansvaret. Då företagsansvar står i strid med de aktiebolagsrättsliga reglerna tvingas styrelsen att avstå från företagsansvaret till förmån för det aktiebolagsrättsliga vinstsyftet och bolagets fördel.

Vi går ständigt mot en mer transparent marknad och en allt hållbarare utveckling. Förändring till dagens läge krävs ändå. För att ändra på denna situation har man diskuterat flera alternativ *de lege ferenda*. Att ta fram en reglering som uppmuntrar företagen till att agera hållbart behövs. Enligt min åsikt är det effektivaste sättet att ändra på nuläget att på lång sikt förändra regleringen kring aktiebolagets syfte och styrelsens uppgifter. I tillägg till det nuvarande vinstsyftet skulle man i aktiebolagslagen kunna ta in en bestämmelse i stil med vad Mähönen och Sjäfjell har föreslagit gällande ett konkurrerande syfte som säkrar företagsansvaret. Att helt förbise vinstsyftet vore ohållbart. Ett samhälle som är svagt ekonomiskt kan inte utan resurser främja hållbarheten. Min slutsats gällande avhandlingens andra del av frågeställningen är att lagstiftningen kommer att utveckla sig och bolagen sannolikt i framtiden i tillägg till vinstsyftet blir tvungna att ta i beaktande även andra aspekter och de

inverkningar som dess verksamhet har på samhället. I tillägg till att förändra på regleringen av aktiebolagets syfte kunde styrelsens uppgifter vid beslutfattandet underlättas genom att i lagstiftningen klargöra hur styrelsen bör väga mellan vinstsyftet och företagsansvaret, och som förpliktar styrelsen att bära ansvar för hållbarheten.

Att ändra på just den del av den aktiebolagsrättsliga regleringen som gäller styrelsens uppgifter är i min mening ett fördelaktigare alternativ än att endast ändra på aktiebolagets syfte. Aktiebolagets vinstsyfte kunde förändras genom att ta in ett konkurrerande syfte eller en sidorestriktion gällande företagsansvaret. Såsom ovan konstaterats är sidorestriktioner och flera konkurrerande syften ofta problematiska, och de kan orsaka fler bekymmer än lösningar. Ifall förändringen i tillägg till att ta in företagsansvaret i syftesklausulen skulle gälla styrelsens uppgifter på ett sätt som skulle klargöra hur styrelsen bör väga mellan de olika syftena eller sidorestriktionerna, skulle styrelsens uppgift underlättas och det skulle kunna befrämja att företagsansvar uppfylls

För att kunna utveckla regleringen gällande företagsansvar och hållbarhet är det enligt min mening av vital betydelse att komma fram med klara definitioner på termerna som används. I dagsläget förblir det oklart vad företagsansvar egentligen innebär och vad som krävs för att det skall anses att ett bolag agerar i linje med principerna om företagsansvar. Kan man anse att ett bolags verksamhet är hållbar om bolaget följer all lagstiftning eller krävs det ytterligare frivilliga handlingar av bolaget för att kunna kategoriseras som ett bolag som främjar företagsansvar och vars verksamhet är hållbar? Detta är en fråga som det i nuläget inte finns svar på och som bör besvaras för att fungerande reglering ska kunna tas fram. Det vore även viktigt att terminologin är lika på ett så stort plan som möjligt. Gällande framtagandet av terminologin skulle jag vill uppmuntra EU att ta tag i trådarna.

En kritisk fråga är att kunna ta fram en sådan reglering som kan binda den aktieägarcentrerade modellen på ett sätt som ger bolag som är villiga att satsa på hållbar utveckling och företagsansvar den konkurrensfördel deras verksamhet förtjänar. Till detta är det en lång väg att gå och för att nå målet krävs det att man börjar med mindre förändringar

på kort sikt, som på lång sikt främjar en större förändring mot ett hållbarare ekonomiskt samhälle.

Ett samarbete på ett nordiskt plan kunde vara ett bra sätt att börja förändringsarbetet. En ny bolagsrättslig lagstiftning som inte bara möjliggör, utan även förpliktar, att företagsansvar följs vid sidan om vinstsyftet kunde utmärkt tas fram i Norden. Detta skulle kräva att de nordiska länderna tar upp ett intensivt lagstiftningssamarbete och hittar ett gemensamt motiv och motivation för att ta sig an ett projekt av detta slag. Ifall en förändring av lagstiftningen i Norden skulle lyckas, skulle det finnas möjligheter för att även EU skulle ansluta sig till initiativet eller ta fram ett motsvarande regelverk på EU-nivå.

Förutom den statliga regleringen krävs aktivitet även från bolagens egen sida. Vid sidan om lagstiftningen kunde man samtidigt kunna fortsätta att utveckla självregleringen. Bolagen bör ta fram och vidare utveckla sina interna strategier och handböcker gällande företagsansvar och hållbarhet överlag. Bolagen kunde ännu starkare inkorporera bolagets intressegrupper i processen för tillverkningen av självregleringen för att bättre kunna iaktta intressegruppernas fördelar. Jag anser det vara realistiskt att man inom bolagen kan hitta strategier för att driva igenom företagsansvaret som samtidigt hjälper företagen att generera vinst. En väletablerad strategi för företagsansvar kan vara en stor fördel för bolagen och ger en konkurrensfördel gentemot bolag som inte har genomfört motsvarande företagsansvar i sin verksamhet.

För att säkerställa att även kommande generationer kan njuta av vår planet är det av vital betydelse att börja iaktta företagsansvaret på ett större plan än tidigare. Det är nödvändigt att regleringen utvecklas på ett sätt som förpliktar även de bolag som inte tidigare varit intresserade av hållbarhet att bära sitt ansvar gentemot samhället. Ett bolag som utövar sin verksamhet på ett hållbart sätt kan samtidigt vara minst lika framgångsrikt som sina konkurrenter som inte iakttar företagsansvar. På denna front finns ingen tid att ödsla, utan handlingar krävs snarast.